रातो खबर

Ratokhabar weekly

साप्ताहिक

j}fl/s dfl;s b[i6sf]0f sf]gofFes k|sflzt ePsf]5 .

cfkm\gf]k|lt ;'/lIft /fVgxf]nf .

प्रकाशक : रातो खबर प्रकाशन गृह प्रा.लि.

वर्ष ३, अङ्क ४९, पूर्णाङ्क १४४ | २०७५ जेठ ९ गते बुधबार | Wednesday, 23 May 2018 | www.eratokhabar.com | मूल्य रु. १०

विकास निर्माण गर्दै जनसत्ता

■ रातो खबर संवाददाता/

देशका विभिन्न ठाउँमा जनसरकार गठन गर्दै जनसत्ताको अभ्यास गरिरहेको नेकपाले विकास निर्माण र जनसरोकारसँग सम्बन्धित विभिन्न काम गर्दै आएको छ। हाल सो पार्टीको जनसत्ताले कालीकोटमा बाटो निर्माण गरिरहेको छ । जिल्लाको सदरमुकामभन्दा केही टाढा खुलालु मालकोटदेखि रूपसा जोड्ने सडकको निर्माणकार्य धमाधम भइरहेको छ। उक्त सडक निर्माणको लागि स्थानीय जनताले श्रम गरिरहेका छन्। सडक निर्माण कार्यमा जनसत्ताले व्यवस्था गरेको डोजर प्रयोग गरिएको छ । जनयुद्ध दिवसको अवसर पारेर फागुन १ गते उक्त सडक खन्न सुरु गरिएको थियो। नेकपाको जनसत्ताले थबाङमा निकै ठूलो सहिद स्मृति भवन निर्माण गरेको छ। यस्तै, अन्य ठाउँमा पनि समाज भवन निर्माण भइरहेको जनाइएको छ।

गद्दारी र विसर्जनले जनक्रान्ति जन्माउने

■ अम्बिका चन्द/काठमाडौं

नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीका महासचिव नेत्रविक्रम चन्द 'विप्लव' ले एमाले र माओवादी केन्द्रबीचको एकतामा प्रचण्ड माओवादी सम्पूर्ण रूपले विसर्जन भएको बताएका छन्। प्रचण्ड र उनको पार्टी एक दिन आत्मसमर्पणवादमा पतन हुने निश्चित देखेपछि नै आफूहरूले विद्रोह गरेर क्रान्तिकारी नयाँ पार्टीको पुनर्गठनको पहल गरेको दावी गरेका छन्। महासचिव विप्लवले गद्दारी र विसर्जनले क्रान्ति जन्माउने शक्ति पैदा गर्ने निश्चित भएको भन्दै क्रान्तिबाट भागेका तथा कम्युनिस्ट आदर्शबाट च्युत भएकाहरू अब पुँजीवादमा पतन भइसकेको विश्लेषण गरेका छन् । उनले आम जनतामा कम्युनिस्ट पार्टीबीचको एकता भनेर भ्रम छरिए पनि यो एकता कम्युनिस्ट आदर्शबाट च्युत भएका अवसरवादी र संशोधनवादीहरूको गठजोड भएको भन्दै माके एमालेको एकतालाई टाट पल्टिएको बैंक र हुन्डी व्यापारीबीचको मेलमिलापको संज्ञा दिएका छन्। दुई अध्यक्ष राख्ने

गद्दारी र विसर्जनले पनि जनक्रान्ति जन्माउने शक्ति पैदा गर्दछ, प्रचण्ड माओवादी सम्पूर्ण रूपले विसर्जन हुने र आत्मसमर्पणवादमा पतन हुने देखेपछि नै हामीले पार्टी पुनर्गठनको पहल गरेका हौँ, अब इमानदार र क्रान्तिकारीहरूलाई एकताबद्ध र ध्रुवीकृत गर्ने प्रक्रिया निर्णायक मोडतिर गएको छ। अणुबम भएको साम्राज्यवादी शक्तिले पनि क्रान्तिकारी शक्तिलाई परास्त गर्न सकेन , तसर्थ संसद्वादीहरू सत्तामा पुगेर क्रान्तिकारीहरूलाई दमन गर्ने कुरा क्रान्ति गर्नुभन्दा जटिल छ। देश र जनताको वास्तविक शान्ति तथा समृद्धि वैज्ञानिक समाजवादमा मात्र सम्भव छ। - विप्लव, महासचिव, नेकपा

माके एमालेको सहमतिलाई इंगित गर्दै विप्लवले दुनियाँमा कहीँ नभएको सिन्डिकेटधारी जात्राले कम्युनिस्ट आन्दोलनलाई अँध्यारोतिर धकेल्ने बताएका छन् । विप्लवले कम्युनिस्ट आदर्श र मूल्य-मान्यताबाट च्युत भएर प्रतिक्रियावादमा पतन भएको दुश्मनसँग विलय भएपछि अब प्रचण्ड माओवादीसँग माओवाद शब्द को 'म' पनि नरहेको स्पष्ट पारेका छन् । उनले संसद्वादीहरू क्रान्तिको वाधक र पुँजीवादी व्यवस्थाको पालेको रूपमा खडा भएको बताएका छन् । यही वैशाख ३ गते स्वर्गीय एमाले नेता मदन भण्डारीको स्मृति दिवसको अवसर पारेर पार्टी

... बाँकी पृष्ठ ७ मा

राष्ट्रियता र मानव-अधिकारको अवस्था निकै जटिल

■ झनक श्रेष्ठ/काठमाडौं

जनाधिकार अभियान नेपालले 'वर्तमान राजनीतिक परिस्थितिमा मानव-अधिकार' विषयक अन्तर्किया कार्यक्रम गरेको छ। शुक्रबार काठमाडौंको कमलादीमा रहेको नेपाल प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा भएको कार्यक्रममा जनाधिकार अभियानका अध्यक्ष एकराज भण्डारीले 'वर्तमान राजनीतिक परिस्थितिमा मानव अधिकारको अवस्था' विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गरेका थिए । भण्डारीको कार्यपत्रमाथि टिप्पणी गर्ने टिप्पणीकर्ताहरूले राष्ट्रियता, सुशासन, मानवअधिकार र शान्तिप्रक्रिया जटिल स्थितिबाट गुज्रिरहेकाले राष्ट्रियताको रक्षा, मानवअधिकारको पूर्ण प्रत्याभुति, शान्तिप्रकियाजस्ता गम्भीर विषयमा राज्यलाई दबाब दिन अधिकारकर्मी र सचेत नागरिकहरूले देशव्यापी रूपमा अभियान थाल्नुपर्ने बताए।

कार्यपत्रउपर टिप्पणी गर्दै राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका कार्यवाहक अध्यक्ष प्रकाश वस्तीले शान्तिपूर्ण भेला-सम्मेलनबाट नागरिकहरूलाई पक्राउ र धरपकड हुने कार्यले मानव अधिकारको अवस्था कमजोर बनेको भन्दै चिन्ता व्यक्त गरे। नेपाल बार एसोसियसनका अध्यक्ष शेरबहादुर केसीले देशमा लोकतन्त्र छैन कि भन्ने आभास हुन थालेको भन्दै शान्तिपुर्ण कार्यक्रममा सरकारले हस्तक्षेप गरेर मौलिक अधिकार हरण गरेको बताए। मानव अधिकारकर्मी प्रा. कपिल पोखेल, सुबोध प्याकुरेल, चरण प्रसाईं, नागरिक समाजका अगुवा

बाँकी पृष्ठ ७ मा

बेपत्ता योद्धाहरूको सम्झना गर्दै नेकपा

■ रातो खबर संवाददाता/काठमाडौं

जेठ ७ गते बेपत्ता योद्धा दिवस हो। बेपत्ता योद्धा दिवस भन्नेवित्तिकै तत्कालीन भीषण जनयुद्धको समयमा राज्यद्वारा बेपत्ता पारिएकाहरूको सम्झना हुने गर्दछ । हरेक वर्ष नेत्रविक्रम चन्द 'विप्लव' नेतृत्वको नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीले बेपत्ता योद्धा दिवसको दिन विभिन्न कार्यक्रम गरी बेपत्ता भएका योद्धालाई स्मरण गर्दै आएको छ। भीषण जनयुद्धको प्रक्रियामा तत्कालीन माओवादी सम्बद्ध व्यक्ति र सर्वसाधारणलाई राज्यको सुरक्षा निकायले गिरफ्तार गरी हालसम्म पनि बेपत्ता बनाएको छ। तत्कालीन माओवादीका नेता डण्डपाणि न्यौपाने, तत्कालीन अखिल क्रान्तिकारीका महासचिव पूर्ण पौडेल, अर्का विद्यार्थी नेता विपीन भण्डारीलगायत नेताहरूको अवस्था अहिलेसम्म अज्ञात

... बाँकी पृष्ठ ७ मा

अदालतको आदेश अवहेलना गर्दै प्रशासन
मजदुर अध्यक्ष झाक्री रिहालगत्तै पुन: पक्राउ

■ रातो खबर संवाददाता/काठमाडौं

सर्वोच्च अदालतको आदेशमा रिहा गरिएका नेकपा निकट अखिल नेपाल क्रान्तिकारी ट्रेड युनियन महासंघका केन्द्रीय अध्यक्ष अमर झाक्रीलाई प्रहरीले अदालत परिसरबाटै पुनः पक्राउ गरेको छ। सोमबार अर्थात् वैशाख ७ गते सर्वोच्च अदालतको आदेशमा रिहा हुनेवित्तिकै थप सोधपुछको लागि भन्दै प्रहरीले झाक्रीलाई पुनः पक्राउ गरेको हो। झाक्रीसँगै पक्राउ परेका सो संगठनका अन्य ६ जना भने अदालतबाट रिहा भएका छन्। वैशाख १८ र १९ गते पोखरामा सम्पन्न महासंघको राष्ट्रिय सम्मेलनका निर्णयहरू सार्वजनिक गर्न काठमाडौंको अनामनगरमा रहेको संवाद डबलीमा पत्रकार सम्मेलन गरिरहेको बेला प्रहरीले सो संगठनका नेताहरूलाई पक्राउ गरेको थियो। प्रहरीले भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीको

नेपाल भ्रमणको पूर्वसन्ध्यामा सुरक्षाको कारण देखाउँदै पक्राउ गरेर सार्वजनिक अपराधको मुद्दा लगाएको थियो। सोमवार न्यायधीशद्वय ओमप्रकाश मिश्र र प्रकाशमान सिंह राउतको इजलासले म्याद थप गरी थुनामा राख्नु गैरकानुनी भएको ठहर गर्दै तत्काल रिहाइको

बाँकी पृष्ठ ७ मा

वैज्ञानिक समाजवाद प्राप्तिको मार्ग

गताङ्कबाट क्रमशः ...

हामी आज जस्तो समाज, अर्थ-राजनीतिक सम्बन्ध र वर्गहरूको विशेषतामा छौँ, लेनिन र माओले क्रान्ति गर्नुहुँदाको जस्तो विशेषतामा छैनौँ। हामी फरक र नयाँ खालको विशेषतामा छौँ। लेनिनभन्दा एक सय वर्षअगाडि र माओभन्दा पौने सय वर्षअगाडि आउँदा विश्व सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, प्राविधिक र सांस्कृतिक सम्बन्धहरूका दृष्टिले निकै फरक र नयाँ विशेषतामा पुगेको छ। त्यसैले पनि हाम्रो क्रान्ति लेनिनले जस्तो सहरबाट या माओले जस्तो गाउँबाट मात्र क्रान्ति हुने अवस्था छैन। जस्तो आज विश्वको आर्थिक, राजनीतिक, यातायात, प्रविधि, सूचना-सञ्चारजस्ता विशेषताले गाउँ र सहरका सीमाहरू मेटिँदै गएका छन्। वर्ग-उत्पीडन र अन्तर्विरोध पनि गाउँमा मात्र बढी केन्द्रित या सहरमा मात्र बढी केन्द्रित प्रकारको छैन । कुनै एक भूगोलसँग राज्यको अन्तर्विरोध प्रधान नभएर समग्र श्रमिक जनता र राज्यको बीचको अन्तर्विरोध मुख्य बन्दै गइरहेको छ। यस्तो परिस्थितिमा कुनै एक तरिकाद्वारा मात्र क्रान्ति गर्ने सोच्यौँ भने त्यो एकल प्रकारको हुन पुग्ने र समग्र समाजको विशेषताबाट कट्न पुग्नेछ । समाजको कुनै एक विशेषतामा मात्र केन्द्रित हुन पुग्नु या समग्र सामाजिक विशेषताबाट अलग हुनु भनेको जनताको बीचबाट अलग हुने पनि हो । एउटा क्षेत्रका जनता नै छुटिसकेपछि क्रान्ति स्वतः कमजोर हुन पुग्नेछ। तसर्थ, हामीले परिकल्पना गर्ने क्रान्ति सुरुमै समग्र क्षेत्रका जनतालाई एकताबद्ध गर्न नसक्ने खालको हुनु हुँदैन, त्यो सबै विशेषतः श्रमिकवर्गलाई सबैतिरबाट राज्यका विरुद्धमा सङ्गठित गर्ने र सत्तासीन-वर्गका विरुद्ध क्रान्तिमा गोलबन्द गर्ने विशेषतासहितको हुनुपर्छ।

हामीले क्रान्तिका सन्दर्भमा यसरी सोच्दा नयाँ बहस उठ्नु स्वाभाविक हुन्छ र उठिरहेको पनि छ। केही कूपमण्डुक र

देश/परिवेश

■ विप्लव

रुढिवादीले त आफ्नै 'सिङमा' हानेको जस्तो पनि मानेका छन् र उतरङ्गे तर्क गर्दै, कुनै तुक नभएका विश्लेषण गर्दै हिँडेका छन्। उनीहरू तातोपानीमा परेको कुकुरजस्तो उफ्रिन पनि सक्छन् तर हामीलाई यसबारे कुनै पर्वाह छैन र हुनुहुँदैन। क्रान्तिका सन्दर्भमा सोच्ने जिम्मा संशोधनवादी, अवसरवादी, सुधारवादी भगौडा र कुवाको भ्यागुताजस्ता कुँजिएका कूपमण्डुक र रुढिवादीहरूको होइन, यो काम सच्चा क्रान्तिकारीहरूको हो, जति नै चाप पैदा

क्रमशः पृष्ठ ३ मा

सम्पादकीय

लाल सलाम इच्छुक !

कमरेड कृष्ण सेन 'इच्छुक' ले सहादत प्राप्त गरेको १६ वर्ष पुग्यो । नेपाली माओवादी आन्दोलनका अथक योद्धा, नेता तथा कवि तथा सौन्दर्य चिन्तक इच्छुकलाई तत्कालीन शाही सरकारको सुरक्षा फौजले २०५९ जेठ ६ गतेका दिन नयाँ बानेश्वरबाट गिरफ्तार गरी एक हप्तासम्म चरम यातना दिई जेठ १३ गतेका दिन हत्या गरेको थियो ।

कृष्ण सेन 'इच्छुक' को नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनमा त्यसमा पनि क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट आन्दोलनमा विशिष्ट योगदान रहेको छ । मूल रूपमा नेपालको क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट संगठन निर्माण, विस्तारका लागि आवश्यक पर्ने राजनीतिक र वैचारिक काममा अग्रणी भूमिका रहेको छ । नेपालको पश्चिम पहाडका विकट ग्रामिण भू-भागमा घर-घर पुगेर इच्छुकले मार्क्सवादको प्रचार-प्रसार गर्नुभयो । उहाँको भगिरथ मिहिनेतको फलस्वरूप राप्ती क्षेत्रमा पार्टीबको बलियो संगठन निर्माण भएको थियो । त्यसैले महान् जनयुद्धको तयारी र सुरुआतमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको थियो । क्रान्तिको दौरानमा सयौं नेता र कार्यकर्ताहरूको लामबन्दी हुन पुग्यो ।

सेनजी आफैँ कम्युनिस्ट आन्दोलनको मुख्य नेतृत्वमा त रहनु भएन तर उहाँ सर्वहारावर्गीय आन्दोलनको धरोहर हुनुभयो । क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट पार्टीको माथिल्लो तहमा चयन गर्दा पनि बस्न नमानेका वृत्तान्तहरू पनि रहेका छन् ।

इच्छुक राजनीतिक, वैचारिक र सांगठनिक काममा पोख्त हुँदाहुँदै पनि उहाँले नेपालको विशेष दखल साहित्यमा रहेको थियो । साहित्यमा पनि कवितामा उहाँको रुचि र क्षमता रहेको छ । निबन्ध, सस्मरण, समीक्षा लेखनमा इच्छुकको विशेष चाख र चासो रहेको थियो । उहाँका कविता पढेर, सुनेर कैयौं युवा जनयुद्धमा लामबद्ध भएका थिए । शोषण, दमन, उत्पीडनका विरुद्ध उहाँका कविताले आगो ओकल्दथे । शक्तिशाली बमको धमका दिन्थे । कविताका श्लोकहरू दावालन भएर तेर्सिन्थे । त्यसैले पञ्चायत काल होस् या पछिल्लो संसदीय काल वा ज्ञानेन्द्र शाही काल उहाँलाई प्रशासनले देखिसहेन । गिरफ्तार गर्ने, वर्षौं जेलमा कोच्ने र चरम यातना दिने काम गरिराख्यो । इच्छुकको सशक्त कलमबाट डराएर शेरबहादुर देउवाको सरकारले गिरफ्तार गरी एक हप्तासम्म चरम यातना दिएर हत्या गरेको थियो । तत्कालीन शासक यति कायर थियो कि उहाँको हत्या गरेर पनि सार्वजनिक गर्न सकेको थिएन । यसरी स्पष्ट दृष्टिकोणसहित नेपाली जनवादी साहित्यमा विशिष्ट योगदान गर्नुभएका इच्छुक नेपाली मार्क्सवादी सौन्दर्यशास्त्री पनि हुनुहुन्थ्यो ।

यसरी इच्छुक एक जना अद्वितीय नेता, कुशल संगठक, मार्क्सवादी सौन्दर्यशास्त्री हुनुहुन्थ्यो । साथै, उहाँ एक जना क्रान्तिकारी पत्रकार र सम्पादक पनि हुनुहुन्थ्यो । भीषण जनयुद्धका समयमा उहाँ आफैँले जनादेश र जनदिशाको सम्पादन गर्नुभएको थियो । माओवादी जनयुद्धको तयारीदेखि नै प्रगतिशील साहित्यको मुखपत्र 'कलम' को सम्पादन गर्नुभएको थियो । जनयुद्धको विस्तार, विकास र सम्प्रेषणमा जनादेश, जनदिशा र मार्क्सवादी साहित्य र सौन्दर्यशास्त्रको प्रचार-प्रसारको संवाहक कलमको सम्पादन गरेकै कारण उहाँ प्रतिक्रियावादी सत्ताको आँखाको कसिङ्गर बन्न पुग्नुभएको थियो ।

इच्छुकले वैचारिक रूपमा नेपालका सबै खाले रूप र रङमा रहेका संशोधनवादीहरूका विरुद्ध जेहाद छेड्नुभएको थियो । २०५२ सालमा जनयुद्ध सुरु गर्दैगर्दा नेपालको संशोधनवादी एमाले र अन्य छद्मसंशोधनवादका विरुद्ध भीषण वैचारिक संघर्ष चलेको थियो । तिनीहरूलाई पूर्णरूपले परास्त गरेर मात्र जनयुद्ध अघि बढेको थियो । इच्छुकले त्यतिबेला पनि संशोधनवादका विरुद्ध जेहाद छेड्नुभएको थियो । उहाँ जीवितै रहँदा जनयुद्धको नेतृत्व गरेका प्रचण्ड–बाबुराम–बादलहरूले युगान्तकारी जनयुद्धलाई अन्त गरिदिए । उनीहरूले नै नवप्रतिक्रियावादी भनेर किटान गरेको एमालेको टाङमुनि प्रचण्ड–बादल छिर्न पुगेका छन् । यसरी प्रचण्ड–बादलहरूले वर्गघात त गरे नै, साथै इच्छुकलगायतका हजारौं सहिदहरूको रगतमा होली खेलेका छन् ।

कृष्ण सेन 'इच्छुक' ले नेपाली श्रमजीवी जनताको मुक्ति र नेपाली राष्ट्रिय सार्वभौमिकताका लागि गर्नुभएको बलिदानको उच्च मूल्याङ्कन गर्दै उहाँप्रति श्रद्धासुमन व्यक्त गरिन्छ । लाल सलाम इच्छुक !

लेखकहरूलाई सूचना

१. समसामयिक विषयका लेखरचना Preeti font मा टाइप गरेर ratokhabar@gmail.com मा पठाउनुहोला
२. अन्य सञ्चारमाध्यममा प्रकाशित वा प्रकाशनार्थ पठाएका रचना रातो खबरमा प्रकाशित गरिनेछैन कुनै पुस्तकमा प्रकाशित रचना नपठाउनुहोला
३. १२ देखि १५ सय शब्द नबढाईकन रचना पठाउनु पर्नेछ अन्यथा छाँटकाट गर्न सकिनेछ
४. अप्रकाशित रचना फिर्ता गर्ने प्रावधान छैन
५. प्रकाशित रचनाको राजनीतिक, वैचारिक तथा वैयक्तिक जबाफदेही लेखकमै हुनेछ

– रातो खबर साप्ताहिक

नेपाल–भारत सम्बन्ध र युद्धको संकेत

धर्मेन्द्र बास्तोला

भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द मोदी नेपालको भ्रमणमा रहेको समय पारी भारतीय जनता पार्टीबाट विधानसभामा प्रतिनिधित्व गर्ने एकजना सदस्य कृति आजादले नेपालको भू-भाग भारतलाई फिर्ता गर्नुपर्ने तर्क गरेका छन् । नेपाली सञ्चारमाध्यममा प्रकाशित भएअनुसार उनले सामाजिक संजादमा ट्वीट गर्दै भनेका थिए, "आदरणीय नरेन्द्र मोदीजी, जनकपुर धाम मिथिलामे आपका स्वागत है । दो सौ साल पहले अंग्रेज और नेपालीका बिच हुई सन्धी जीसमे मिथिलाके भागका नेपालका दियागया समाप्त हो गया है । अनुरोध है यिसे वापस ले और, माँ सीताका आदर करते हुए मिथिला राज्यका गठन करें ।" (अर्थातु आदरणीय नरेन्द्र मोदीज्यू, जनकपुरधाम मिथिलामा तपाईंलाई स्वागत छ । दुई सय वर्षअघि अंग्रेज र नेपालबीच भएको सन्धि जसमा मिथिलको भाग नेपाललाई दिइएको थियो, समाप्त भइसकेको छ । अनुरोध छ, यसलाई फिर्ता लिइयोस् र आमा सीतालाई आदर गर्दै मिथिला राज्यको गठन गरियोस्) । यो तर्क केवल सामान्य जनस्तरको होइन, यो भारतीय शासकवर्गमा भैरहने बहसको निचोड हो भन्ने बुझ्न केही गाह्रो छैन । भारतीय शासकवर्गको यौटा हिस्सामा नेपालको भू-भाग भारतमा मिलाउने प्रयात्न भइरहेको छ भन्ने प्रष्ट हुन्छ ।

भारतीय सांसद् कृति आजादको यो भाषामा सामान्यतया स्टयान्डर्ड हिन्दी भाषाको मापनमा भाषिक त्रुटिजस्तो देखिन्छ । उनले भनेका छन्, उनले भनेका छन् "जनकपुर धाम मिथिलामा तपाईंलाई स्वागत छ" । यो कुरा नेपालको विद्यमान संघीय संसद् या प्रदेश संसद्को कुनै पनि मन्त्री या या सांसद्ले या मोदीको अभिनन्दन गर्ने हैसियत राख्ने कुनै पनि नागरिकले प्रयोग गरेको भए भाषिक शुद्धता हुन्थ्यो । जनकपुरधाममा बसेर स्वागत गरेजस्तो गरी भारतबाट तपाईंलाई जनकपुरधाममा स्वागत छ भन्नु भाषिक समस्या देखापर्छ । यही कारण यो गम्भीर समस्या हो कि भारतमा बसेर नेपाको भूमिमा स्वागत गर्नु नेपालको भू-भागलाई भारतको भन्ने मनोविज्ञान बनाउनु हो । नेपालको भू-भागलाई भारतमा मिलाउने प्रपञ्च गर्नु हो ।

नेपाललाई भारतमा मिलाउनुपर्छ भन्ने चाहना भारतीय शासकवर्गको धेरै पहिलेदेखि रहँदै आएको थियो । "मिसन रअ" भन्ने पुस्तकमा आरके यादवले उल्लेख गरेका छन्, तत्कालीन भारतीय प्रधानमन्त्री इन्दिरा गान्धीले सन् १९७० को दशकमा नेपाललाई भारतमा मिलाउनका लागि पूर्ण तयारी गरेकी थिइन् । उनले त्यसअनुसार काम गर्नका लागि रिसर्च एन्ड एनार्लासीस वीङ "रअ" लाई जिम्मा दिएकी थिइन् । यसप्रकारको तयारी सिक्किमलाई भारतमा विलय गरेदेखि युद्धको गर्नेसम्मको हुन सक्थ्यो ।

इन्दिरा गान्धीको त्यतिबेलाको चुनावमा पराजय भोग्नुपरेको कारण र भारत आन्तरिक राजनीतिक किचलोमा फसेको कारण त्यो मिसन अगाडि बढेन तर भारतीय शासकहरूमा नेपाललाई हडप्ने नीति निरन्तर छ भन्ने कुरा भारतका विगत ७० वर्षदेखिका व्यवहारले देखाउँदै आएको छ र बिजेपी सांसद् कृति आजादको अभिव्यक्तिले त्यसलाई थप पुष्टि गरेको स्पष्ट हुन्छ ।

नेपाल-भारत सम्बन्ध जति सजिलो देखिन्छ, त्योभन्दा धेरै जटिल यसको वास्तविकता रहँदै आएको छ । यसबारे भारतीय पक्षले व्याख्या र व्यवहार फरक गर्दै आएको छ । सम्बन्धबारे व्याख्यामा भाषा, संस्कृति, जाति, परम्परालाई आधार बनाउँदै आएको छ । व्यवहारमा साम्राज्यवादी, विस्तारवादी, हैकमवादी नीति अपनाउँदै आएको छ । भारतले नेपाल-भारत सीमाक्षेत्रमा करिब ७१ स्थानमा सीमा मिचेको छ, लिम्पियाधुरा कालापानीमा अनधीकृत किसिमले सैनिक ब्यारेक स्थापित गरेको छ, नेपालका नदीनालाहरू र प्राकृतिक श्रोतको दोहन गरेको छ, आर्थिक उत्पीडन गरको छ, नेपालको औद्योगिकीकरणको प्रक्रियालाई बन्ध्याकरण गरेको छ, नेपालको सुरक्षा संयन्त्रलाई पंगु बनाउँदै आएको छ, नेपालको न्यायपालिका, कार्यपालिका र व्यवस्थापिकालाई कठपुतली बनाउँदै आएको छ । औपचारिक रूपमा नेपाल यौटा स्वाधीन सार्वभौमसत्ता सम्पन्न देश भए पनि व्यवहारमा भारतको गुलाम, औपनिवेसजस्तो बनाएको छ ।

परम्परादेखि भारत र नेपालका बीच तमाम समानता भने पनि त्यसप्रकारको समानता देखिंदैन । भौगोलिक बनावट, हावापानी र त्यसअनुसार विकास हुने उत्पादन सम्बन्धको कारण यहाँको मानिसमा पैदा हुने मनोविज्ञानले भारतका शासकहरूको विलासिता र अन्तर-सम्बन्ध एक प्रकारले विकास हुँदै गयो । पछिल्लो समयमा इस्ट इन्डिया कम्पनीको नाममा प्रवेश गरेको अंग्रेज साम्राज्यवादले भारतीय राज्यहरूलाई टुक्रा-टुक्रा गरी स्वतन्त्र भारतीयहरूलाई खाने काम गरे र शदियौँसम्म त्यसको शोषण उत्पीडन गरे ।

त्यो समयमा नेपाल यस्तो प्रगतिशील स्वाधीन र आत्मसम्मान बचाउन सफल देश रह्यो जसले आन्तरिक रूपमा राजा पृथ्वीनारायण शाहको नेतृत्वमा

बाईसी चौबीसी राज्यहरूलाई एकताबद्ध गरे र अंग्रेजहरूलाई नेपाल प्रवेश गर्न दिएनन् । नेपालको इतिहासमा छरिएका देशहरूलाई एकताबद्ध गर्नु यौटा विशाल राजनीतिक क्रान्ति थियो । त्यो क्रान्तिको नेतृत्व पृथ्वीनारायण शाहले गरेका थिए । भारतले पनि त्यसप्रकारको नेतृत्वको माग गरिरहेको प्रतीत हुन्छ, जसले सिंगो भारतलाई एकताबद्ध गरोस् । अंगेजले एकताबद्ध गरिदिने भारत भारतीय नेताबाट एकताबद्ध हुन चाहन्थ्यो र त्यो कुनै दुरदर्शी वीर र साहसी राजा या नेतृत्वबाट मात्र सम्भव हुन्थ्यो । भारतीय इतिहासलाई हेर्ने हो भने सिंगो भारतलाई एकताबद्ध गर्ने र यौटा राजनीतिक क्रान्ति पूरा गर्ने पौराणिक राजा भरतबाहेक कुनै नेता जन्मिएनन् । अंग्रेजको प्रवेश हुनुपूर्व दर्जनौं राज्यहरूमा विभाजित भारतलाई एकताबद्ध गर्ने पहलकदमी निश्चित रूपमा सबै राजाहरूबाट सम्भव हुँदैनथ्यो तर यसरी विभाजित रहेको भारतलाई राजनीतिक रूपमा एकताबद्ध गर्ने, जनताको मनोविज्ञानलाई एकताबद्ध गर्दै आर्थिक समृद्धिमा लैजाने राजनीतिक नेतृत्व पनि विकास भएन । राजनीतिक विकासको स्थान यदाकदा धार्मिक अन्धविश्वास, जंगली चेतना, पराश्रित मनोविज्ञानले लिन पुग्यो । सामन्ती विलासिता, धार्मिक अन्धविश्वास, पराधीन चेतनाको कारण त्यतिबेलाका भारतमा रहेका राजा-महाराजाहरूले अंग्रेजको चालबाजी बुझ्न सकेनन् र उनीहरूले अंग्रेजको सहयोगमा आफू सम्पन्न बन्ने, अरू राजाहरूभन्दा शक्तिशाली हुने र अन्य राजाहरूलाई दमन गर्ने सोचाइमा रहे । आफूलाई नपर्दासम्म आन्तरिक समस्या समाधान गर्न उनीहरू तयार भएनन् ।

भारतीय राजाहरूको मनोविज्ञानको उल्टो, भारतबाट अंग्रेज धपाउने र भारतीय जनतालाई स्वाधीन बनाउन मद्दत गर्ने योजना नेपाली जनता र राजाहरूमा भएको ऐतिहासिक तथ्य पाइन्छ । सन् १९१२ तिर नेपालका राजा राजेन्द्रविक्रम शाहको समयमा मुक्तियार भीमसेन थापाले तत्कालीन छिमेकी राज्य पञ्जाबका राजा रञ्जित सिंहसँग सम्झौता गरी अंग्रेजका विरुद्ध लड्ने योजना बनाएका थिए । त्यो योजना सफल हुन्थ्यो भने भारतबाट अंग्रेज भागाउन सम्भव हुन्थ्यो र भारतीय नेतृत्वमा नै भारतको एकता भएको मान्न सकिन्थ्यो तर पञ्जाबको राजाले नेपाली राजाप्रति गरेको आशंका र अविश्वासको कारण उनी त्यो सहमतिबाट पछि हटे र अन्तत अंग्रेजको पोल्टामा पुगे । जब अंग्रेजले पञ्जाबलाई अधिनस्त गऱ्यो र त्यहाँको राजतन्त्रलाई ध्वस्त बनायो, त्यहाँकी रानी भागेर नेपालमा शरण लिइन् । नेपालमा शरण लिएकी रानीको सम्पूर्ण जीवन नेपालमा अन्त्य बित्यो ।

नेपालले अंग्रेजलाई नेपाल प्रवेश गर्न दिइएन । र यहीक्रममा सन् १८१५ को नालापानी युद्धमा नेपालले पछाडि हट्नुपरेपछि १८१६ को सुगौली सन्धिमा हस्ताक्षर गर्नुपऱ्यो । यो सन्धिले नेपालको ठूलो भू-भाग अहिले भारतमा गाभिएको छ । भारतबाट अंग्रेजहरू सन् १९४९ मा फिर्ता भएपछि नेपालको भूमि वैधानिक रूपमा नेपाललाई फिर्ता गरिएको छ । सन् १९५० को शान्ति तथा मैत्री सन्धिको यौटा धारामा यो सन्धि गर्नुपूर्वका सबै सन्धि सम्झौताहरू खारेज भएको उल्लेख गरिएको छ । त्यसअनुसार १८१६ को सुगौली सन्धि खारेज भएको र सो सन्धिअनुसार पूर्वमा सिक्किमको सिमाना र टिस्टापारि, पश्चिममा काँगडा नदी तथा जम्मुको सिमाना, दक्षिणमा गोरखपुरदेखि लखनउ हुँदै पानीपत र पञ्जाबको सिमानासम्मको जमिन नेपालाई फिर्ता भएको स्पष्ट हुन्छ तर भारतले यो तथ्य कहिल्यै पनि स्वीकार गरेको छैन ।

इतिहासमा हेर्दा नेपाल र भारतका बीचको युद्धको सम्भावना रहँदै आएको भए पनि नेपालमा भारत कहिल्यै पनि प्रवेश गरेको छैन, न नेपाल पनि भारतमा प्रवेश गरेको पाइँदैन । भारतीय विज्ञ चाणक्यले पातालीपुत्र राज्यमा राजाको निकम्मा पन भइरहने हो भने नेपालले आक्रमण गर्न सक्ने र त्यो आक्रमण राज्यले थेग्न नसक्ने प्रसङ्ग उल्लेख गरेका छन् । त्यतिबेलै नेपाल राज्यको सिमाना पातालीपुत्र राज्यसँग जोडिएको प्रसङ्ग पाइन्छ । महाभारतमा राजा भरतले सन्तनुलाई राज्याभिषेक गराउँदा भारतवर्ष भन्नाले हिमाल शृखंलादेखि कन्याकुमार ीसम्म भएको प्रसङ्ग उल्लेख छ तर भारतमै सयौं राजा-रजौटाहरू रहेको र नेपाल त्यतिबेलै पनि ब्रह्मा, बिष्णु, महेश्वरहरूको बसोबास रहेको देवभूमि-तपोभूमिको रूपमा स्वाधीन, स्वतन्त्र र समृद्ध स्वर्गको रूपमा चित्रित भएको पाइन्छ । नेपालका ब्रह्मा, बिष्णु महेश्वर (शिव) बाट पाण्डव-कौरवयुद्धमा न्यायको पक्षमा पाण्डव र कृष्णलाई सहयोग गरेको पाइन्छ । यसरी नेपाली सभ्यताले गंगाभन्दा उत्तरको मैदानदेखि हिमाल शृंखला र जम्मु कास्मिरदेखि पूर्वको भू-भागमा अहिलेको थाइल्यान्ड र बर्मादेखि पश्चिमको सिञ्चन गरेको पाइन्छ । यो ऐतिहासिक मनोविज्ञानले नेपाल र भारतको सम्बन्ध भारतीय विज्ञहरूले चित्रित गरेजस्तो "नरम स्वभाव" भएको पाइन्छ ।

तर जसरी राजा भरत र सन्तनुको राज्य सयौं रजौटाहरूमा विभाजित थियो । नेपालको देवभूमि तपोभूमि पनि सयौं राज्यहरूमा विभाजित भयो । विश्वमा पुँजीवादको उदय र अंग्रेजको भारत आगमनले नेपाल र भारत दुवैलाई एकताबद्ध गर्ने प्रक्रियामा लग्यो । नेपाल नेपालीको नेतृत्वमा एकताबद्ध भयो भने भारत बेलायती साम्राज्यवादीहरूको नेतृत्वमा ।

यो इतिहासले नेपाल र भारत दुवै देशका नागरिकलाई उद्वेलित बनाइरहेको हुन्छ । यो उद्वेलनको केन्द्रमा अंग्रेजले छाडेको साम्राज्यवाद या पुँजीवाद रहेको छ, जसले भारतीय भू-भागमा जन्मने विज्ञहरूका लागि इतिहासको धरातलमा भन्दा अंग्रेजको विरासत समात्ने प्रक्रियाले घर गरेको छ । नेपालीका लागि पनि एक प्रकारको कुण्ठा, अपमान र अन्तरज्वलन पैदा भैरहेको हुन्छ । यो समस्याको समाधान या त अंग्रेजले भारत छाडेपछि भारतले नेपाललगायत तमाम स्वाधीन देशहरूको भूमि फिर्ता गर्नुमा हुन्थ्यो या नयाँ प्रकारको वैज्ञानिक समाजवादी व्यवस्थाको स्थापना गरी सबै राष्ट्र र राष्ट्रियताको समान समृद्धि र सम्मानको बाटोमा अघि बढ्नुमा । तर, भारतमा देशभित्र सामन्तवाद तथा दलाल पुँजीवाद छ र बाहिर साम्राज्यवाद, विस्तारवाद, हैकमवादको अभ्यास गरिरहेको छ, जुन नीतिले दुवै देशमा तनाव पैदा भएको छ ।

अंग्रेजले भारत छाडे पनि बेलायती साम्राज्यवादबाट भारत मुक्त भएन । बेलायती साम्राज्यवादले पुँजीवादी साम्राज्यवादी नीतिको निरन्तरता दिने नेतृत्व गान्धी र नेहरू परिवारमा हस्तान्तरण गरेर छाडे । जसले भारतभित्रै करोडौं जनतामाथिको शोषण उत्पीडन त गरेकै छ, भारतभन्दा बाहिर १९४६ मा अंग्रेजबाट स्वाधीन भएको स्वतन्त्र राज्य मनिपुर १९४७ पछि पुनः भारतमा गाभ्यो । त्यस्तै पूर्वका अरूणाञ्चलदेखि असाम हुँदै मेघालय र पश्चिका जम्मुकास्मिरदेखि हिमाञ्चलसम्मका राज्यहरू भारतमा गाभिए । दक्षिणमा गोवा राज्य पनि भारतमा गाभियो । यहाँका कतिपय भू-भाग नेपालका रहेका छन् भने कति स्वतन्त्र राज्यहरू छन् । भारतको समस्या साम्राज्यवादी नीति हुनु हो जसको कारण दक्षिण एसियामा तनाव पैदा भैरहेको छ र विभिन्न देशका करोडौं नागरिक उत्पीडन र तनावमा परिरहेका छन् ।

पुँजीवादी साम्राज्यवादले जसरी हरेक घटना र विकासलाई व्यापार र मुनाफामा हेर्ने गर्छ, त्यसैगरी इतिहासलाई पनि आफ्नो मुनाफाको कसीमा विकृत र भ्रष्टीकृत गरेको हुन्छ । जसको परिणाम उनीहरूले इतिहासको त्यो पक्षलाई राजकीय नीतिमा अभ्यस्त बनाइरहन्छन्, जहाँ अंग्रेजहरू नेपालको मैदान पार गरी सिंधुलीगढी र बुटवलसम्म आएका थिए । तर, उनीहरू इतिहासको अर्को पाटोलाई हेर्न चाहँदैनन्, जहाँ अंग्रेजलाई नेपालीले नेपालको मैदानी भू-भागको केही भाग लखेटेका थिए र केही भाग लखेट्न बाँकी नै थियो । इतिहासको त्यही तथ्यको निरन्तरता र प्रतिबिम्ब हो कि भारतीय शासकहरू र कतिपय भारतीय विद्वान्हरूले समेत गौतम बुद्ध भारतमा जन्मिएको वकालत गर्दै आएका छन् । जनकपुरधाम मिथिला राज्य (जो नेपालको हो) को अंश भारतको भनी चित्रण गर्छन् । निश्चित रूपमा इतिहासको सच्चाइ हो कि भारतीय जनताले या कुनै भारतीय शासकले नेपालमा प्रवेश नगरेको भए पनि अंग्रेजले नेपालमा प्रवेश गऱ्यो, नेपाली भूमि हडेप्यो

बाँकी पृष्ठ ३ मा

पृष्ठ १ बाट क्रमशः ......

वैज्ञानिक समाजवाद प्राप्तिको मार्ग

भए पनि यसमा सोच्नैपर्छ । यस सन्दर्भमा लेनिनले भन्नुभएको थियो, “पूर्वेली देशहरूमा जसको जनसङ्ख्या रुसको भन्दा कता हो कता धेरै छ र जसको सामाजिक स्थितिमा कता हो कता बढी विविधता छ, अब जुन क्रान्तिहरू हुनेछन् निःसन्देश तिनमा रुसी क्रान्तिको दाँजोमा कता हो कता बढी विशिष्टताहरू प्रकट हुनेछन् भन्ने कुरा हाम्रा युरोपेली कूपमण्डुकहरू मनमा पनि देख्न सक्तैनन्”, (लेनिन, सङ्कलित रचना, भाग ८, हाम्रो क्रान्तिबारे ‘नि. सुखानोभका टिप्पणीहरूको प्रसङ्गमा’, पृ. ११३) । यसबारेमा त स्वयम् मार्क्सले सन् १८७२ मा कम्युनिस्ट पार्टीको घोषणापत्रको भूमिका लेख्दा उल्लेख गर्नुभएको एउटा भनाइ यहाँ निकै सान्दर्भिक रहेको छ । उहाँ लेख्नुहुन्छ, “गत पच्चिस वर्षभित्र परिस्थिति जतिसुकै बदलिएको भए तापनि यस घोषणापत्रका आम सिद्धान्तहरू वर्तमान समयमा पनि खास रूपमा उत्तिकै सही छन् । एक-दुई ठाउँमा साना-तिना केही सुधार ल्याउन सकिन्थ्यो । स्वयम् घोषणापत्रमा भनिएझैँ यसका मूल सिद्धान्तहरूको व्यावहारिक क्रियान्वयन जहाँसुकै र जहिले पनि विद्यमान रहेका ऐतिहासिक परिस्थितिहरूमा निर्भर रहनेछ”, (मार्क्स-एङ्गेल्स, पेरिस कम्युन, २४ जुन १८७२, सन् १८७२ मा प्रकाशित कम्युनिस्ट पार्टीको घोषणापत्रको जर्मन संस्करणको भूमिका, पृ. ३४१) । त्यसैगरी माओले परिस्थितिलाई ख्याल गर्ने सन्दर्भमा, “मार्क्सवादी सिद्धान्तका आधारमा चल्नुपर्छ र विगतका गल्ती दोहऱ्याउनुहुँदैन । तिनले जडसूत्रवादलाई त्याग्नुपर्छ र पुस्तकका तम्तयार वाक्यांशहरूमा सीमित रहनुहुँदैन”, (माओ, सङ्कलित रचना, नेपाली संस्करण, भाग ३, पार्टीको कार्यशैली सुधार गर, पृ. २२) । माओले अझ अगाडि भन्नुभयो, “मार्क्सवाद-लेनिनवाद वस्तुगत यथार्थबाट जन्मेको र त्यसैको कसीमा जाँचिएको सबभन्दा सही वैज्ञानिक र क्रान्तिकारी सत्य हो तर मार्क्सवाद-लेनिनवादको अध्ययन गर्ने धेरै मानिसले यसलाई निष्प्राण सूत्र ठान्छन् र यसरी तिनको सिद्धान्तको विकासलाई अवरुद्ध पार्दछन् र आफू र अरू कामरेडहरूलाई हानी गर्छन्”, (माओ, सङ्कलित रचना, भाग ३, कार्यशैली सुधार गर, पृ. २३) । यो कुरा निकै मार्मिक रहेको छ । हामीले गुरुहरूका उक्त संश्लेषणहरू यहाँ उल्लेख गर्नुको खास उद्देश्य त्यही हो कि अब विश्वमा गर्ने क्रान्ति र नेपालमै गर्ने क्रान्ति पनि विगतका कार्यदिशाका आधारमा मात्र सम्भव छैन । त्यसमा नयाँ विकास कम्तीमा विशिष्ट परिस्थितिअनुरूप विकास वस्तुगत रूपले नै अनिवार्य बनेको छ । हामीले गरेको विश्लेषण र संश्लेषणअनुसार आज विश्वपरिवेश र अर्थ-राजनीतिक विशेषताहरूजस्ता छन्, ती आधारबाट विश्लेषण गर्दा हामीले सञ्चालन गर्ने क्रान्तिको कार्यदिशाका विशेषता निम्न हुनुपर्छ :

(क) सहर र गाउँ दुवैलाई जोड्ने
(ख) जनता र जनसेनालाई मिलाउने
(ग) मध्यम वर्ग र किसान-मजदुर मिलाउने
(घ) देशभक्त र कम्युनिस्टहरूलाई जोड्ने
(ङ) वैज्ञानिक प्रविधि र सचेत मानवशक्तिलाई मिलाउने
(च) वर्ग, राष्ट्र, समुदाय र लैङ्गिक एकता कायम गर्ने
(छ) कम्युनिस्ट पार्टीको नेतृत्वदायी भूमिका

हामीले प्रस्तुत गरेका यी विशेषताहरू आजको वस्तुस्थितिलाई सही प्रकारले प्रतिबिम्बित गर्ने विशेषता हुन् तर यी विशेषताहरू लेनिन र माओसम्मले विकास गरेका क्रान्तिका मान्यताबाट पूरै अलग र भिन्न नभएर पुँजीवादी राज्यविरुद्ध सञ्चालन गरिने क्रान्तिका आधारभूत विचारसँग अन्तर्सम्बन्धित छन् । यद्यपि यी नयाँ परिस्थितिअनुरूप विकास गरिएका विकसित विशेषता हुन् । हामीले यी विशेषताहरूलाई क्रान्तिमा ठीक तरिकाले प्रयोग गर्दा यसको केन्द्रीकृत अभिव्यक्ति ‘एकीकृत जनक्रान्ति’ हुन्छ । ‘एकीकृत जनक्रान्ति’ ले एकातिर दलाल पुँजीवादी राज्य र श्रमिक जनताबीचको अन्तर्विरोधलाई ध्रुवीकृत गर्नेछ भने अर्कोतिर क्रान्तिलाई समग्र क्षेत्रबाट अगाडि बढाउनेछ ।

मार्क्सले पुँजीवादका विरुद्ध क्रान्तिको विचार दिँदा भन्नुभएको थियो, “कम्युनिस्टहरू आफ्ना दृष्टिकोण र उद्देश्यहरूलाई लुकाउनु घृणास्पद कार्य ठान्छन् । उनीहरू हाकाहाकी घोषणा गर्दछन्, सम्पूर्ण वर्तमान सामाजिक अवस्थालाई बलपूर्वक ध्वस्त पारेपछि मात्रै उनीहरूको उद्देश्य पूर्ति हुन सक्छ । साम्यवादी क्रान्तिको डरले शासकवर्गहरू थर्कमान होऊन् । सर्वहारावर्गले आफ्ना हतकडीसिवाय अरू केही गुमाउनुपर्दैन । बरु सम्पूर्ण संसार नै उनीहरूले प्राप्त गर्न सक्दछन्”, (मार्क्स-एङ्गेल्स सङ्कलित रचनाहरू, कम्युनिस्ट घोषणापत्र, पृ. ८५) । यसको तात्पर्य थियो, पुँजीपतिवर्ग आफ्नो इच्छाले शोषण सत्ताबाट पन्छिँदैनन्, त्यसलाई सर्वहारावर्गले बल प्रयोग गरेर मात्र हटाउन सक्छ र त्यसको स्थानमा वैज्ञानिक समाजवादी राज्यसत्ता स्थापना गर्न सकिन्छ । यद्यपि मार्क्सले यसरी यताबाट लड्नुपर्छ भन्ने कुरा बोल्नुभएको थिएन । यो किन पनि जरुरी थिएन भने मार्क्सको समयमा पुँजीपतिवर्ग र सर्वहारावर्ग अर्थ-राजनीतिक सम्बन्धका दृष्टिले विपरीत वर्ग-टक्करमा थिए र त्यहाँ पुँजीवादी सत्ताका विरुद्ध वैज्ञानिक समाजवादी-सत्ता मानवजातिका लागि अनिवार्य छ भन्ने सावित गर्नेसँग मार्क्सको जिम्मेवारी विशेष प्रकारले जोडिएको थियो । त्यहाँ राजनीतिक सत्ताको सङ्घर्ष दैनिक कार्य सूचीमा आइसकेको थिएन ।

लेनिनको समयमा पुग्दा पुँजीवादसँगको सङ्घर्ष यति घनीभूत भयो कि त्यहाँ केवल वर्ग पक्षधरताको बहस प्रमुख नभएर राज्यसत्तामा कसरी क्रान्ति गर्न सकिन्छ भन्ने विषय तात्कालिक विषय बनेर आयो । कम्युनिस्ट पार्टीहरू चारैतिर निर्माण हुने क्रम देखियो भने पुँजीवादका विरुद्ध क्रान्ति सञ्चालन गर्ने विषय पनि सबैका प्रस्ताव बन्न थाले । यो क्रमले हर-पार्टीभित्र क्रान्ति कसरी सञ्चालन गर्ने भन्ने विषयमा बहसहरू तिखो भएर आए । यही भएर लेनिनले क्रान्तिका लागि आवश्यक सर्तहरू क्रान्तिकारी तरिकाले प्रस्तुत गर्नुभयो । उहाँले क्रान्तिका लागि क्रान्तिकारी पार्टी, क्रान्तिकारी सिद्धान्त, क्रान्तिकारी सङ्घर्षमा जोड दिनुभयो । सर्वहारावर्गको घनत्व र आवश्यकतालाई हेरेर लेनिनले क्रान्तिको केन्द्र सहरलाई बनाउनुभयो ।

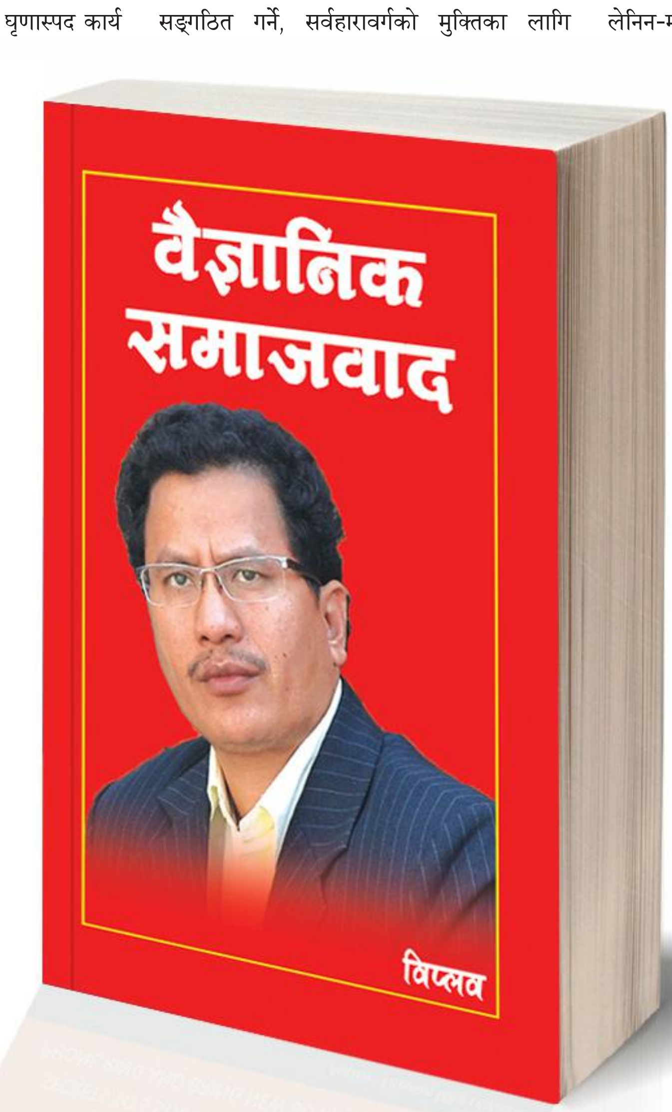

लेनिनको विचारमा क्रान्तिकारी पार्टीको अर्थ वैज्ञानिक समाजवाद-साम्यवादको सिद्धान्त, आदर्श, राजनीति, राज्यसत्ताप्रति सुस्पष्टका साथै, आफ्नो उद्देश्यमा समर्पित पार्टीको निर्माण भन्ने थियो । क्रान्तिकारी सिद्धान्तको अर्थ वैज्ञानिक समाजवाद-साम्यवादलाई आत्मसात् गरेको, पुँजीवादी राज्यसत्तालाई सर्वहारावर्गको तागतद्वारा मिल्काएर वैज्ञानिक समाजवाद स्थापना गर्ने मान्यता र वर्ग-सत्तालाई सर्वहारा अधिनायकत्वसहित वर्ग समाप्त गर्दै जाने वैज्ञानिक विचार भन्ने थियो । त्यसैगरी, क्रान्तिकारी सङ्घर्षको अर्थ श्रमिकवर्गमाथि पुँजीवादी-वर्गद्वारा लादिएको पुँजीवादी-सत्तालाई सदाका लागि मिल्काउन सङ्घर्ष सङ्गठित गर्ने, सर्वहारावर्गको मुक्तिका लागि निरन्तर सङ्घर्षरत रहने र मानवजातिलाई वैज्ञानिक समाजवाद-साम्यवादतिर लैजाने सङ्घर्ष गर्ने भन्ने थियो ।

माओले क्रान्तिका सन्दर्भमा लेनिनभन्दा पनि अगाडि बढेर ठोस विचारहरू विकास गर्नुभयो । उहाँले विकास गर्नुभएको विचारको सम्बन्ध पुँजीवादी देशमा मात्र नभएर अर्धसामन्ती र अर्धऔपनिवेशिक देशहरूमा पनि क्रान्ति सम्पन्न गर्न सकिन्छ भन्नेसँग थियो । त्यसका लागि माओले क्रान्तिका लागि सही विचार, क्रान्तिकारी पार्टी, क्रान्तिकारी सेना र क्रान्तिकारी मोर्चा चाहिने विचार राख्नुभयो । पुँजीवाद जसरी सर्वहारावर्ग, श्रमिकवर्गीय मुक्ति-सङ्घर्षका विरुद्ध योजनबद्ध दमनमा आयो, त्यसलाई परास्त गर्न सर्वप्रथम जनता, मित्र र दुश्मनलाई सही प्रकारले बुझ्न सक्ने विचार चाहिने उहाँको जोड थियो । त्यसैगरी, श्रमिक जनताले भरोसा राख्ने र विचारअनुसार सर्वहारावर्गीय पार्टी, पार्टीको नेतृत्वमा चल्ने विचारसहित जनमुक्ति सेना आवश्यक पर्ने, ती सबैसँग तालमेलमा क्रान्तिमा साथ, सहयोग गर्न सक्ने देशभक्त, लोकतन्त्रवादीहरूसहित क्रान्तिकारी संयुक्त मोर्चा निर्माण गर्नुपर्ने विचार माओले निर्माण गर्नुभयो । साथै, यी यसै क्रान्तिकारी साधनको जगमा चीनजस्तो देशमा दीर्घकालीन जनयुद्धको कार्यदिशाद्वारा क्रान्ति सञ्चालन गर्नुपर्ने दृष्टिकोण दिनुभयो । सोहीअनुरूप क्रान्ति सञ्चालन गरेर नै चीनमा यति महत्वको नयाँ जनवादी क्रान्ति सम्पन्न भयो । नयाँ जनवादी एवम् समाजवादी क्रान्तिका सन्दर्भमा माओले विकास गर्नुभएका यी विचारहरू क्रान्तिकारी आन्दोलनका नयाँ आयामहरू थिए ।

क्रान्तिका सन्दर्भमा हामीले आजको परिस्थितिमा मार्क्सले व्यक्त गर्नुभएका विचारदेखि लेनिन-माओसम्मका विचारहरूलाई अध्ययन गर्दै ‘एकीकृत जनक्रान्ति’ को कार्यदिशा संश्लेषण गरेका छौँ । हाम्रो यो संश्लेषणका पछाडि आजको नेपाली परिस्थितिमा क्रान्ति कसरी सम्पन्न गर्न सकिएला र सही विचारको विकास गरेर नै क्रान्ति गर्न सकिन्छ भन्ने उद्देश्यसँग सम्बन्धित छ । हामीले माथि नै विश्लेषण गऱ्यौँ कि केही विश्व परिस्थितिसँग जोडिएका विशेषतः नेपाली परिस्थितिसँग सम्बन्धित ७ वटा विषय निकै महत्वपूर्ण छन् । त्यसमा पहिलो विशेषता भनेर हामीले ‘गाउँ र सहर’ भन्ने सामाजिक विशेषता विश्व अर्थ-राजनीतिक सम्बन्ध र नेपाली विशेषताकै कारणले पनि धेरै बदलिइसकेको छ । अबको क्रान्ति गाउँबाट मात्र या सहरबाट मात्र भन्ने सामाजिक विशषतामा बाँधिएर सम्पन्न हुन सम्भव छैन । समाजको विशेषता नै गाउँ र सहरभन्दा फरक भएर विकास हुँदै गएको छ । मुख्यतः सूचना-प्रविधिमा भएको क्रान्ति, यातायात र शिक्षाको विकास, सांस्कृतिक र आर्थिक विशेषताहरूले गर्दा यो अवस्था बन्न पुगेको छ । त्यसैले हामीले भनेको छौँ, अबको क्रान्तिले गाउँ र सहरभन्दा पनि पुँजीवादी, दलाल पुँजीवादी राज्यसत्ता र श्रमिक जनताका बीचको अन्तर्विरोधका आधारमा क्रान्ति सञ्चालन गर्नुपर्छ । दोस्रो विशेषतामा आजको विश्वमा श्रमिकवर्गको क्षेत्र मजदुर र किसानमा मात्र सीमित छैन, त्यो बदलिएको छ । खासगरी शिक्षा क्षेत्रमा आएको विकास, विज्ञान र प्रविधिले गरेको अद्भूत विकास, विश्व अर्थ-बजारको चरित्रले गर्दा नयाँ श्रमिकवर्ग पनि पैदा भएको छ भन्ने हाम्रो निष्कर्ष छ । सामान्यतया पढे-लेखेकालाई हाम्रोजस्तो देशमा बुर्जुवा भन्ने र त्यसलाई श्रमिकमा नगन्ने प्रचलन थियो तर अब शिक्षाको लहरले किसान-मजदुरका सन्तान पनि शिक्षित बन्ने अवस्था बनेको छ । तर, ती पढे-लेखे पनि जनताकै छोराछोरी र श्रमिकवर्गकै विशेषताभित्र छन् । श्रमको क्षेत्र पनि विस्तार भएर तान, मेसिन, भट्टी, खेतबारीबाट आधुनिक श्रमिक जो कम्प्युटरसम्ममा काम गर्नुपर्ने हुन्छ र विभिन्न क्षेत्रमा श्रमकार्य गर्नुपर्ने हुन्छ, मा पुगेको छ । त्यसैले हामीले भनेका छौँ, अब गरिने समाजवादी क्रान्तिमा मजदुर-किसानलाई मात्र होइन, यो नयाँ श्रमिकवर्गलाई पनि साथमा लिनु अनिवार्य छ । यो आफ्नै आवश्यकताले पनि क्रान्तिमा आउने स्थिति छ । तेस्रो विशेषतामा क्रान्तिमा विज्ञान र प्रविधिलाई एक प्राविधिक विषयको रूपमा मात्र नहेरेर विचारसँग जोडिएको विषयमा लिनुपर्छ । विगतमा जस्तो विचार भएका मान्छे भए पुग्छ भन्दै प्राविधिक क्षमता र दक्षतालाई सामान्य ठान्ने तरिकाले क्रान्ति गर्न सकिँदैन । सचेत श्रमिकवर्ग र प्रविधिको सम्बन्ध अनिवार्य बनाएर मात्र क्रान्ति सम्पन्न गर्न सकिन्छ भन्ने हाम्रो निष्कर्ष छ । चौथो विशेषतामा हामीले समाजवादी क्रान्तिका लागि श्रमिकवर्गमा मात्र भर परेर पूरा गर्न सकिँदैन । आजको राजनीतिक एवम् सामाजिक जागरण, उत्पीडनका सामाजिक क्षेत्र, जनसमुदायका सामुदायिक मनोविज्ञान र उत्पीडनको विशेषता सबैलाई हेरेर उत्पीडित जाति, राष्ट्र र समुदायलाई पनि क्रान्तिमा अनिवार्य रूपले जोड्नुपर्छ । वर्ग र राष्ट्र या जातिलाई विपरीतमा जान नदिएर पूरक भूमिकामा राख्नुपर्छ र सत्ताको विषय वर्गसँगै उत्पीडित राष्ट्रसँग पनि जोडिएको विषय हो भन्ने बोध गराउनैपर्छ भन्ने रहेको छ । नेपालको सन्दर्भमा हामीले भनेका छौँ, क्षेत्री-ब्राह्मण, जनजाति, मधेसी र दलित चार समुदायलाई क्रान्तिप्रति अपनत्व पैदा नगरेसम्म विशेषतः उत्पीडित जातिलाई विश्वस्त नपारेसम्म क्रान्ति सम्भव रहँदैन, भए पनि जनताका बीचमा लोकप्रिय रहन सक्दैन । पाँचौँ विशेषता, नेपालजस्ता देशहरूमा कम्युनिस्ट र श्रमिकवर्गलाई मात्र क्रान्तिमा सहभागी बनाएर पुग्दैन । साम्राज्यवादीहरूबाट देश उत्पीडित भइरहेको स्थितिमा देशभक्त शक्ति अनिवार्य हुन्छन्, ती शक्तिलाई पनि वैज्ञानिक समाजवादी क्रान्तिमा सहभागी बनाउने नीति हुनुपर्छ । उनीहरूलाई मोर्चामा मात्र सहभागी बनाउने नभई सत्तामा साझेदारी गर्दै जाने तहसम्म सहमत हुनुपर्छ । छैठौँ विशेषता, हाम्रोजस्तो देशमा क्रान्ति या क्रान्तिकारी युद्धको चरित्र विगतमा जस्तो दीर्घकालीन या अल्पकालीन भन्ने हुँदैन । यो आफ्नै विशेषताको हुन्छ । कुनै बनिबनाउ तरिकालाई भन्दा आफ्नै विशेषतासहित हुनुपर्छ भन्ने रहेको छ । सातौँ विशेषतामा, नेपालजस्तो देशमा क्रान्तिको मुख्य निशानामा दलल पुँजीपति वर्ग र दलाल पुँजीवादी सत्ता हुनुपर्छ । विगतमा जस्तो परम्परागत खालको निशाना हुनुहुँदैन । प्रायः निशानाहरूमा परिस्थितिअनुरूप परिवर्तन आउने हुन्छ भने दलाल पुँजीवादी सत्तासँग भने वैज्ञानिक समाजवादी क्रान्ति पूरा नहुँदासम्म स्थिर खालको अन्तर्विरोध कायम रहनेछ । यदि परिस्थितिले दलाल पुँजीवादी सत्ताविरुद्ध कुनै पनि शक्ति एकीकृत जनक्रान्तिमा सहमत हुन्छ र सहकार्यमा आउन तयार हुन्छ भने, त्यो पनि असम्भव हुनुहुँदैन । यसले जनताको मुख्य अन्तर्विरोधलाई समाधान गर्न सघाउ पुऱ्याउनेछ । हाम्रा यी संश्लेषणहरू कुनै मनोगत चाहनाका विषय नभएर अन्तर्राष्ट्रिय क्रान्तिहरू विशेषतः नेपाली जनयुद्धदेखि यहाँसम्मको उतार-चढाव एवम् अनुभवहरूको संश्लेषणद्वारा गरियको ‘ठोस वस्तुको ठोस विश्लेषण’ सहित क्रान्तिकारी संश्लेषण हो । हाम्रो विचारमा यो नै आजको मार्क्सवादी-लेनिनवादी-माओवादी एवम् क्रान्तिकारी कार्यदिशा पनि हो । एकीकृत जनक्रान्ति जनविद्रोह र जनयुद्धको नयाँ र उच्च संश्लेषण हो । यो नै वर्तमान पुँजीवाद र दलाल पुँजीवादलाई परास्त गर्ने क्रान्तिको वैज्ञानिक मार्गदिशा हो ।

साभार : वैज्ञानिक समाजवाद – विप्लव

नेपाल–भारत ...

र इतिहासको सच्चाइ यो पनि हो कि नेपालले त्यो भूमि फिर्ता गर्न जति प्रयत्न गऱ्यो, पूरै भूमि प्राप्त गर्न सकेको थिएन । नेपालको तमाम भू-भाग अहिले पनि भारतमा रहेको छ ।

भारतीय सांसद कृति आजादले नेपालको भू-भाग भारतलाई फिर्ता गर्नुपर्ने जिकिर गर्नु उल्झनपूर्ण इतिहासको गाँठो अहिलेसम्म फुक्न नसक्नु परिणाम हो । यो गाँठो फुकाउनु निश्चित रूपले सहज छैन र इतिहासले यो गाँठो नफुकाई पनि छाड्नेछैन ।

साम्राज्यवादी पुँजीको विश्लेषण गर्दै लेनिनले भन्नुभएको छ, साम्राज्यवाद भनेको अन्ततः अनिवार्य युद्ध हो । साम्राज्यवादले उपनिवेश बनाएका देशहरूमा जबर्जस्ती लुटखसोट मच्चाएको हुन्छ । विकासको नाममा प्राकृतिक सम्पदा र देशलाई समेत हडप्ने या विभाजन गर्ने काम गर्छ । त्यसले जनतालाई अनिवार्य रूपमा प्रतिरोधमा उठाउँछ, जसको अनिवार्य परिणाम भनेको युद्ध हुन्छ । दोश्रो विश्वयुद्धको समापनपछि पुरानो प्रकारको उपनिवेशको अन्त्य भयो, जसको कारण साम्राज्यवादी लुटेराहरू र उनका दलाल सामन्त तथा दलाल पुँजीवादीहरू युद्धको औचित्य समाप्त भएको र आर्थिक उन्नति र कुटनीतिक विधिबाट युद्धको विस्थापन गर्ने तर्क गरिरहेका छन् । साम्राज्यवादी चलाकी र उसका दलालहरूको लाचारीका विरुद्ध माओ त्से तुङले त्यो सच्चाइलाई उजागर गर्नुभयो कि बाघ अगाडिको ढोकाबाट निस्कियो र पछाडिको झ्यालबाट चितुवा पस्यो । त्यसको तात्पर्य थियो, अगाडिको ढोकाबाट उपनिवेशवाद निस्किए पनि पछाडिको झ्यालबाट नवऔपनिवेशवादको प्रवेश भएको छ । नवऔपनिवेशवादले दलाल पुँजीवाद पैदा गर्ने र त्यसले हरेक देशमा दलालहरू पैदा गरी युद्धको अवस्थालाई टार्ने भए पनि त्यो सधैँभरि रहन सक्दैन । नवऔपनिवेशवाद पनि साम्राज्यवाद र सर्वहाराक्रान्तिको युगको औपनिवेशवाद भएकोले लेनिनको विश्लेषण भिन्न तरिकाले लागू भइरहेको हुन्छ । नवऔपनिवेशवाद भनेको पनि युद्ध अनिवार्य हो भन्ने तथ्य स्पष्ट हुन्छ ।

अहिले नेपाल औपचारिक रूपमा स्वतन्त्र र सार्वभौम सत्तासम्पन्न राष्ट्र रहे पनि वास्तविक रूपमा १८१६ को सुगौली सन्धिको निरन्तरतामा १९५० को शान्ति तथा मैत्री सन्धिले नवऔपनिवेशिक अवस्था कायम रहेको छ । यद्यपि नेपालको मुख्य भूमि र शासनव्यवस्था कहिल्यै पनि उपनिवेशमा रहनुपरेन, तथापि १८१६ को सुगौली सन्धिपछि नेपालको तमाम भू-भाग बेलायतशासित भारतीय उपनिवेशमा रह्यो र दोश्रो विश्वयुद्धको समापनपछि नवऔपनिवेशिक अवस्थामा । यसले नेपाली जनतालाई निरन्तर पीडित र अपहेलित बनाउँदै आयो । उता भारतको एकाधिकार पुँजीपति र दलाल पुँजीपतिवर्ग नेपालको सम्पूर्ण भू-भाग साम्राज्यवादी चरित्रअनुसार भारतमा गाभ्न चाहन्छन्; जसको समाधान भनेको नेपाल नेपाल र भारतको बीचमा युद्ध लड्नु र नेपालले सम्पूर्ण भू-भागलाई पूर्णरूपमा स्वतन्त्र बनाउनुबाहेक अर्को हुन सक्दैन ।

यो ऐतिहासिक तथ्यलाई खुला रूपमा उजागर गर्नु भारतीय एकाधिकारवादी पुँजीवादी र नेपालका उसका दलालहरूका लागि अपाच्य हुन सक्छ । जसरी बेलायती साम्राज्यवादीहरूले विश्वभरका उत्पीडित जनता र भारतीय जनताको युद्ध र कुर्बानीबाट भाग्नैपर्ने कल्पना गर्न सक्दैनथे र अंग्रेजका दलालहरूले भारतमा युद्ध लड्न र अंग्रेजबाट भारतलाई मुक्त गर्न असम्भव देख्थे, ठीक त्यसैगरी नेपालका भारतीय दलालहरू पनि भारतसँग युद्ध लड्न र भारतीय साम्राज्यवादबाट नेपालको सम्पूर्ण भू-भाग र जनतालाई मुक्त गर्न असम्भव देख्छन् । यो दलालहरूको वर्गीय विशेषता र लाचारीको उपज हो । तर, यौटा ऐतिहासिक तथ्य के हो भने भारतीय साम्राज्यवाद-विस्तारवादका विरुद्ध सशक्त संघर्ष नगरीकन, न नेपाल र भारतका जनताहरू स्वतन्त र मुक्त हुन सक्छन्, न नेपाल र भारतका जनताको बीचको सम्बन्धलाई वास्तविक सुमधुर र भाइचाराको सम्बन्धमा बदल्न सम्भव हुन्छ ।

भारतीय सांसद् कृति आजादको अभिव्यक्तिले नेपालका विरुद्ध भारतीय शासकको युद्धको घोषणा गरिसकेको छ, जुन साम्राज्यवादको चरित्रअनुसार नै व्यवहारमा आउने अनिवार्य नियम हो । र, त्यासबाट मुक्त हुनु भनेको अन्ततः जनताले प्रतिरोध गर्नु हो, जनतालका लागि पूर्ण मुक्ति प्राप्त गर्न युद्ध लड्नु र स्वाधीनता प्राप्त गर्नुबाहेक अर्को विकल्प हुन सक्दैन । यसप्रकारको लडाइँमा नेपाल र भारतका सबै उत्पीडित जनताको, भारतीय शासनभित्र हडेपिएका नेपाली भूमिका नेपालीहरूको र भारतबाट हडेपिएका तमाम स्वतन्त्र राष्ट्रका जनताको हातेमालो हुन आवश्यक छ । त्यसले मात्र अथवा साझा दुश्मनविरुद्धको सामूहिक प्रयत्नले मात्र नेपाल र भारतका जनताको भाइचारा, अन्तर्राष्ट्रितावादी ऐक्यबद्धता र मित्रताको गाँठोलाई मजबुत बनाउनेछ, दुई देशबीचको सुमधुर सम्बन्ध वास्तविक रूपमा विकास हुनेछ ।

२०७५ जेठ ३ गते बिहीबार अपरान्न ४ १० मा प्रकाशित

झापा विद्रोहको बदलिएको अनुहार

अनिल विरही

पृष्ठभूमि

२०१९ सालमा भएको नेकपाको तेस्रो राष्ट्रिय अधिवेशन (महाधिवेश) ले 'राष्ट्रिय प्रजातान्त्रिक कार्यक्रम' र तुलसीलाल अमात्यलाई महासचिव चयन गऱ्यो । विघटित संसद्को पुनरस्थापना र संवैधानिक राजतन्त्र तात्कालिक कार्यक्रम बनायो। तेस्रो महाधिवेशनले राजाका घोषित दलाल केशरजंग रायमाझी गुटलाई पराजित त गऱ्यो तर घुमाउरो तरिकाले त्यही प्रवृत्तिलाई निरन्तरता दियो । अर्कोतिर अमात्य नेतृत्वमा चुनिए पनि व्यवहारमा पूर्णतः अस्वीकृत भए। २०२३ सालसम्म पुग्दा नेकपा केन्द्रविहीन भइसकेको थियो। त्यही वर्ष चीनमा संसोधनवादको विरुद्ध सर्वहारा सांस्कृतिक क्रान्ति सुरु भयो। यता पश्चिम बंगाल (भारत) को नक्सलबाडीमा नक्सलबाडी विद्रोह भइरहेको थियो। त्यसैले पूरै भारतलाई लपेट्दै थियो। सोभियत संघ र चीनबीचको (महाविवाद) को प्रभाव पनि नेकपामा परिरहेको थियो।

नक्सलबाडी विद्रोहको सबैभन्दा ठूलो प्रभाव झापा जिल्लामा पऱ्यो । २०७५ सालसम्म नेकपाको झापा जिल्लामा संगठन कमजोर थियो । त्यसपछि भने क्रियाशीलता थाल्यो । केपी विमलीका अनुसार २०२७ सालको किसानहरूको आन्दोलमा झापा जिल्ला समितिले किसान आन्दोलन गर्ने र दमन गरिएमा सशस्त्र प्रतिकार गर्ने सर्वसम्मत निर्णय भरेको थियो (झापा आन्दोलनदेखि एमालेको विभाजनसम्म, पृष्ठ २३ बालचन्द्र मिश्र) तुलसीलाल अमात्यको नेतृत्वको नेतकपा, पूर्वी कोशी प्रान्तीय समितिबाट स्वतन्त्र रहेर झापा जिल्ला समिति बसेको थियो। सशस्त्र कि शन्तिपूर्ण संघर्ष ? भन्ने बहस चलिरहेको बेला मनमोहन अधिकारी जेलबाट छुटे। मनमोहनले तुलसीलालकै पक्ष लिने भएकोले विवाद झन् चर्केर गयो।

२०२५ सालमा झापा जिल्ला समितिमा सचिव र सदस्यहरूमा क्रमशः मदन खपांगी, बलबहादुर थापा, टीका सापकोटा, गोपाल कृष्ण प्रसाईं, तिलविक्रम ढकाल, केरकेरु राजवंशी, वीरेन राजबंशी, राधाकृष्ण मैनाली रामनाथ दाहाल, द्रोणाचार्य क्षेत्री थिए। त्यसले प्रान्तीय समितिसँग अनुमति नलिईकन (गुरिल्ला संघर्ष र वर्ग सत्रु खत्तम) गर्ने निर्णय गऱ्यो। त्यसको भाइचारा सम्बन्ध चारु मजुमदार नेतृत्वको भाकपा (माले) सँग भइरहेको थियो।

भाकपा (माले) का दुईजना कार्यकर्ता भोगेन राजबंशी, राजेन राजबंशी २०२७ (१९७० मा फेब्रुअरी २१) मा सिलगुडी जेलबाट सरक्षाकर्मीको हतियार खोसेर पार्टी सम्पर्कमा पुगेका थिए। भाकपा (माले) ले ती दुईजनालाई नेपालमा स्वयंसेवक पठाएको थियो। त्यसरी जेल तोड्ने ११ जनामध्ये यी दुईजना थिए।

कारबाहीहरू (विद्रोह सुरुआत)

२०२८ जेठ दुई गते पहिलो कारबाही भएको थियो। पूर्व कोशी प्रान्तीय समिति र नेकपा, भापाको बीचमा पटक-पटक छलफल भयो । भाकपा (माले) को मध्यस्ततामा पनि कैयौँ छलफलहरू भए तर झापा जिल्ला समितिले आत्मसमपंण गरेन । त्यसबेला मोहनचन्द्र अधिकारी र गोपालकृष्ण प्रसाईं इन्चार्ज थिए। प्रसाई मनमोहन - भारतमोहनतिर र अधिकारी झापा विद्रोहतिर लागेका थिए। झापा विद्रोहका कारणहरू :

क) केन्द्रीय नेतृत्वका दक्षिणपन्थी नीति
ख) सांस्कृतिक क्रान्तिको प्रभाव
ग) नक्सलवाडी विद्रोहको प्रभाव
घ) सामन्ती शोषण दमन
ङ) पञ्चायती व्यवस्थाको दमन
च) प्रगतिशील साहित्यको व्यापक प्रकाशन तथा चिनियाँ साहित्यको प्रचारप्रसार
छ) कांग्रेस र सरकारी विचार पक्षधर प्रचार प्रसारको रक्षात्मक उपस्थिति

२०२८ जेठ ३ गते (कसैले २ गते भन्छन्) ज्यामिरगढीमा कर्णबहादुर गौतमको सफाया भयो । हत्यापछि विद्रोहीहरूले (क्रान्तिकारी जिन्दावाद !, जनवादी क्रान्ति जिन्दावाद) नारा लगाएका थिए। त्यसको तीन महिनाभित्रै शनिश्चेर, सालबाडीमा जमिनदार बुटन चौधरीको हत्या भयो । गरामनीका विष्णुप्रसाद विमलीको सफाया भयो। विमली र स्थानीय जोताहाको बीचमा लामो समयदेखि जग्गा विवाद थियो। नेत्र घिमिरेले विवाद मिलाउन प्रयास गरेका थिए । तर समस्या सामाधान नभएपछि घिमिरेकै नेतृत्वमा सफाया गरेको बताइन्छ । भुषावाडीमा घोडामाथि नै आक्रमण गर्दा विमलीका ज्वाई ईश्वरीप्रसाद चुडालको पनि ज्यान गएको बताइन्छ । चौथो कारबाही गरामनीमा रुद्रकान्त राजवंशीको भएको थियो। आक्रोशित विद्रोहीले मरेपछि पाँचौँ कारबाही शनिश्चरे हात्ती किल्लामा धर्मप्रसाद ढकाल र निजकै छोरा ज्ञानप्रसादमाथि भयो। धर्मप्रसाद नामुद महापञ्च थिए।

ढकालको हत्यापछि प्रहरी दमन उत्कर्षमा पुग्यो । २०२९ मंसिरमा चारपानेमा जेठा सतारको घरमा भएको बैठकले जनकारबाही रोकेर संगठन विस्तारमा लाग्ने निर्णय गऱ्यो । तर त्यसलगत्तै दुवागढीका उपप्रधानपञ्च ज्ञानबहादुर कार्कीको सफाया भयो । त्यसबाट संस्थापक प्रणाली कमजोर, भावनात्मक पक्ष र विदेशी प्रभाव बढी रहेको बुझ्न सकिन्छ।

२०३० असोज २२ गते मोहनचन्द्र अधिकारी र केपी वलीबाट गिरफ्तार भए। अधिकारीले २०२८ सालमा काठमाडौँमा मनमोहन अधिकारी , निर्मल लामा, मोहनविक्रम सिंह, शम्भुरामसँग झापाको स्थितिको बारेमा छलफल गर्दा वामपन्थी दुस्साहस बताएका थिए। झापा विद्रोहको उठानमा मेची इन्चार्जको हैसियतमा रापताप दिएका मोहनचन्द्र अधिकारी संगठन विस्तार र वैचारिक राजनीतिक काममा पनि ध्यान दिनुपर्ने ठान्थे । तर त्यही कारणले सिपी र आरके मैनालीले दक्षिणपन्थी आरोप लगाउँथे। झापा विद्रोहका हस्तीहरूमध्ये ५ जनालाई २०२९ फागुन २१ मा झापाबाट इलाम जेल सार्ने वहानामा चुरेको घना जंगल सुखानीमा हत्या गरियो। मोहनचन्द्र र केपी वलीलाई झापालीहरूले विश्वास नगर्ने गरेको अर्को झापाली नेता गोविन्द न्यौपाने बताउँछन्। २०२९ फागुनमा नै वली र अधिकारीलाई दक्षिणपन्थी भन्दै उनीहरूलाई झापा जिल्ला समितिबाट निष्कासन गरिएको थियो। २०२९ फागुनको जिल्ला अधिवेशनमा वलीलाई खबर नै गरिएन। सो सम्बन्धमा वलीद्वारा नवनिर्वाचित झापा जिल्ला सचिव सिपी मैनालीसँग जिज्ञासा राख्दा (सीएम चारु मजुमदार लेखक) लाइन नमान्ने भएकोले तपाईं र मोहनचन्द्रलाई समितिमा राखिएन) भनेका थिए। सिपी मैनालीले वलीलाई पार्टी सम्हाल्न नचाहेको, सुरक्षित क्षेत्रमा गएर बस्ने र पार्टी पंक्तिको बेवास्ता गरेको, विद्रोहको धार बदल्ने षड्यन्त्र गरेको, भाकपा (माले) सँगको सम्बन्ध भाड्ने षड्यन्त्र गरेको, आरोप लगाएका थिए । त्यसपछि वलीले विकल्पको खोजीमा माधव नेपालसँग सम्पर्क बढाएका थिए।

झापा विद्रोहमा मारिएकाहरू

मिति	नाम	ठेगाना
१)२०२८।०२।०३	कर्णबहादुर गौतम	ज्यामिरगढी
२)२०२८	बुटन चौधरी	सालघारी, शनिश्चरे
३) २०२९ भदौ	विष्णुप्रसाद विमली	गरामनी, नडियावारी
४) २०३९ भदौ	ईश्वर चुडाल	गरामनी, नडियावारी
५) २०२८	रुद्राकान्त राजवंशी	गरामनी, नडियावारी
६) २०२८	धर्मप्रसाद ढकाल	शनिश्चरे हात्तीकिल्ला
५) २०२८	ज्ञानप्रसाद ढकाल	शनिश्चरे हात्तीकिल्ला
८) २०२९ मंसिर	ज्ञानबहादुर कार्की	दुवागढी
८) २०२९ मंसिर	दुर्गा खरेल	घैलाडुब्बा
१०) २०३३।०४।१९	बिरामी यादव	बुढीबा, धनुषा
११) २०३३।०९।०७	माधव पौडेल	विष्णुपुर, सिरहा
१२ २०३४।१२।२३	गोपाले श्रेष्ठ	संखुवासभा

२०२९ साउनमा रोगी अवस्थामा गिरफ्तार भएका चारु मजुमदार मारिइसकेका थिए। भाकपा (माले) ओरालो लागेको थियो । झापा विद्रोहले वैचारिक र संगठनात्मक चुनौती झेल्दै थियो । अर्कोतिर झापा विद्रोहको प्रभाव तराईमा सिरहासम्म र पहाडमा संखुवासभासम्म फैलिंदै थियो । २०३४ सालमा संखुवासभामा बासु शाक्यको नेतृत्वमा सामन्तवाद विरोधी संघर्ष बढ्दै थियो। चैत २३ गते सुदखोर , सामन्त, बन्दुक लिएर बस्ने गोपाल श्रेष्ठको सफाया भयो। भरियालाई सकुशल छोडिदिएको थियो। सो घटनाको समीक्षा गर्दै नेकपा (एमाले) को मुखपत्रमा (मुक्तिमोर्चा) मा भनिएको छ, (यो खत्तमद्वारा उनीहरूको हाम्रो देशको पहाडी क्षेत्रमा गुरिल्ला युद्ध सुरु गर्ने ऐतिहासिक र वीरतापूर्ण काम गरेका छन्। व्यापक जनताको मनोबल निकै बढेको छ भने प्रतिक्रियावादीहरूमा लालआतंक व्याप्त छ। काठमाडौँमा बसेर रजाइँ गर्ने शासकहरूसमेत यस कारबाहीबाट निकै गाउँ छोडेर सहरतिर भागाभाग गर्दैछन् (उही पृष्ठ ४०) । त्यसबेला निर्माण भएको (रेड गार्ड स्क्वायर) ले सो कारबाही गरेको थियो, जसलाई (किसान गुरिल्ला) भनिएको थिये । व्यवस्थित सैन्यसंरचना र समरनीति बनेको दखिन्न।

२०२६ सालतिर नै पूर्वकोशी प्रान्तीय समिति र झापा जिल्ला समितिको बीचमा अन्तर्संघर्ष चल्न थालेको थियो। गोपालकृष्ण प्रसाईं, द्रोणाचार्य क्षेत्री, मनमोहन अधिकारी, रुद्र खरेल, डिल्ली घिमिरे, मनिकुमार राई, भरतमोहन अधिकारी, दुर्गाप्रसाद अधिकारीलाई हदैसम्मको कानुनी कारबाही गर्नुपर्छ भनेर १२ पृष्ठ लामो दस्तावेज नै प्रकाशित गरेका थिए । क्रान्तिकारी धारमा मदन खपांगी, राधाकृष्ण मैनाली, वीरेन राजवंशीसहित झापा जिल्ला समिति थियो। यसले चारु मजुमदार लाइनलाई समर्थन गर्दै सशस्त्र कारबाहीमा गएको थियो। झापा विद्रोहले केशरजंग रायमाझी र तुलसीलाल अमात्य, मनमोहन अधिकारी हुँदै मोहनविक्रमसिंह र नेकपा (चौम) को छद्म संशोधनवादको विरुद्ध बज्रमुक्का प्रहार गऱ्यो । यसले खुस्चेभपन्थीको धज्जी उडायो।र माओ विचारधारलाई धारिलो पारेको थियो।

हत्या तथा गिरफ्तारी

झापा विद्रोहको कारण प्रहरीले ५ सयभन्दा धेरैलाई गिरफ्तार गरेकोमा ९७ जनालाई ३ महिनादेखि ५ वर्षभन्दा बढी समय जेल सजाय दिइएको थियो। १० जनालाई ५ वर्षभन्दा बढीको जेल सजाय सुनाइएको थियो। १५ जनालाई जन्म कैद गरेको थियो। ७ जनाको हत्या गरिएको थियो। झापासहित अन्य जिल्लामा मारिएकाहरूको तालिका तल दिइएको छ।

झापा विद्रोहका सहिदहरू

क्र.	मिति	नाम	स्थान
१.	२०२९।११।२१	नेत्र घिमिरे	यमद्वार सुखानी, झापा
२.	२०२९।११।२१	कृष्ण कुइँकेल	यमद्वार सुखानी, झापा
३.	२०२९।११।२१	रामनाथ दाहाल	यमद्वार सुखानी, झापा
४.	२०२९।११।२१	वीरेन्द्र राजवंशी	यमद्वार सुखानी, झापा
५.	२०२९।११।२१	नारायण श्रेष्ठ	यमद्वार सुखानी, झापा
६.	२०३०।०४।२०	चन्द्रबहादुर डाँगी	मरामनी झापा
७.	२०३०।०४।०४	रामप्रसाद प्रधान	बिरिङखोला, झापा
८.	२०३०।०५।१८	रामप्रीत यादव	मुढिवा, धनुषा

विपक्ष दलहरूको प्रतिक्रिया

झापा विद्रोहले देशमा नयाँ तरंग ल्यायो । पञ्चायती व्यवस्थाले सुरुमा गम्भीरतापूर्वक लिएन । जब पूर्व रापंस तथा महासामन्त धर्मप्रसाद ढकाल मारिए, तब मात्र दमन तीव्र पाऱ्यो। नेपाली कांग्रेसका सभापति वीपी कोइरालाले, (उनीहरूको आ-आफ्नो सिद्धान्तप्रति जुन निष्ठा राख्दै आत्मबलिदान गरेका छन् । त्यसको राजनीतिक रूपबाट मूल्यांकन गर्नुपर्छ । हाम्रा तरुणहरूले झापाका नक्सलाइट भनिने वामपन्थी विद्रोही युवकहरूले जसरी आफ्नो सिद्धान्तप्रति निष्ठावान हुँदै आत्मबलिदान गरी निःस्वार्थ भावना देखाएका छन्। त्यसको अनुकरण गर्नुपर्छ। क्रान्ति गर्न निश्चय नै त्याग बलिदान चाहन्छ। (उही पृष्ठ ४८ र ४९)। नेकपाका संस्थापक नेता पुष्पलालले (सामन्तवाद विरोधी संघर्ष भए पनि त्यसप्रकारको जिद्रोहले पञ्चायती व्यवस्था नढल्ने) बताएका थिए । मोहनविक्रम सिंह नारायणमान बिजुक्छे (रोहित) को धारणा सत्रुतापूर्ण थियो। एमबीले त (विदेशी खेल) सम्म भन्न पुगे। भरतमोहन अधिकारी र कमल कोइराला पार्टीका नेता भइसकेकै थिए, बेला झापा विद्रोहलाई (झापाली आतंककारीहरूलाई मुद्दा चलाई हदैसम्मको कारबाही गर्नुपर्ने) वक्तव्य दिएका थिए । उता मनमोहन अधिकारीले (कम्युनिस्टहरूको बद्नाम गराउन भारतीय र अमेरिकी जासुसहरूद्वारा झापा विद्रोहको नाममा घुसपैठ बढाई अनुचित फाइदा उठाउन षड्यन्त्र रचिरहेका त छैनन् ?) भनेका थिए। तत्कालीन राजा वीरेन्द्र २०२९ चैत १६ गते धनकुटामा (पूर्वीभेगतिर अमानवीय हिंसात्मक घटना घट्ने गरेको सुन्दा हामीलाई दुःख लाग्नु स्वाभाविकै हो) भनेका थिए। २०५४ सालमा प्रकाशित एक पुस्तकमा (सामान्यतः चीनको महान् सर्वहारा सांस्कृतिक क्रान्ति, भारतको ऐतिहासिक नक्सलवाडी विद्रोहको प्रभावबाट प्रेरित भई झापाका विद्रोही युवकहरूको नेपाली संशोधनवादीहरूको भण्डाफोर गर्दै २०२८ सालमा नयाँ जनवादी सत्ताको नियमित सशस्त्र संघर्ष सुरुआत गरे । त्यो एउटा ऐतिहासिक विद्रोह थियो, जसले सत्ता र संघर्षको स्वरूपको प्रश्नमा माओवादी धारणा बुझ्न देशको सम्पूर्ण कम्युनिस्ट क्रान्तिकारीहरूलाई अभिप्रेरित गऱ्यो, जसले नेपाली कम्युनिस्ट आन्दोलनलाई नै झकझकाइदियो। झापा विद्रोहका क्रान्तिकारीहरूलाई मार्क्सवाद-लेनिनवाद-माओ त्से तुङ विचारधाराको आधारमा नौलो जनावादी क्रान्ति सम्पन्न गर्न गाउँबाट सहर घेर्ने, इलाकाको आधारमा सत्ता कब्जा गर्दै जाने, संघर्षको प्रधानस्वरूप सशस्त्र संघर्ष हुने र त्यो संघर्ष दीर्घकालीन जनयुद्ध हुने, संशोधनवादविरुद्ध निर्मम र निर्णायक संघर्ष गर्नुपर्नेजस्ता महत्वपूर्ण प्रश्नलाई स्पष्ट र जोडदार रूपमा उठाए । यसले गर्दा माओ विचारधारालाई समर्थन गर्ने तर छद्म संशोधनवादको नेतृत्वमा रहेका प्रत्येक समूहहरूमा अन्तर्संघर्ष विकास गर्न मद्दत गऱ्यो, (नेपालमा जनयुद्ध, पृष्ठ १०) । सो दस्तावेज अझ अगाडि भन्छ, (तर मूल पक्ष सही रहेर पनि त्यसले जनयुद्धको रूपमा विकास गर्न सकेन। जनयुद्धको सिद्धान्तलाई आत्मसात् गर्न नसकी चारुको यान्त्रिक अन्धानुकरणको भासमा पाऱ्यो । पहिले, त्यसले जनयुद्धको पूरकको रूपमा रहने जन संगठन, जनसंघर्षलगायत गतिविधिलाई गोरिल्ला संगठन, गोरिल्ला युद्धको सेवामा लगाउन सकेन, जसले गर्दा प्रतिक्रियावादी दमनका अगाडि त्यो आसय बन्दै गयो । पछि नेतृत्वको यान्त्रिक एवम् निम्न पुँजीवादी चिन्तनका चिन्तनका कारणले त्यो क्रमशः दक्षिणपन्थी अवसरवादी भासमा फस्दै गयो, (उही, पृष्ठ १०)। झापाली विद्रोहीहरूले बन्दुक कमजोर हातले समातेका थिए। समस्याको समाधान हझा दऱ्होसँग समात्नुमा हुन्थ्यो । पेरिस कम्युनको मूल्यांकनमा कार्ल मार्क्सले भन्नुभएको थियो।

झापा विद्रोह ध्रुवीकरणतिर

२०३१ जेठ १४ गते नेकपा झापा र क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट संगठनको बीचमा एकभई अघि बढ्न अपील प्रकाशित भयो। त्यसकारण शर्तहरू थिए :

१) अध्यक्ष माओलाई विश्वक्रान्तिका प्राधिकार मान्ने र माओ त्से तुङ विचारधारालाई वर्तमान समयको मार्क्सवाद-लेनिनवादको सर्वोच्च भनी ग्रहण गर्ने तथा त्यसलाई निःशर्त रूपले हाम्रो देशको क्रान्तिको ठोस व्यवहारमा लगाउन स्वीकार गर्ने।
२) नेपालको हरेक क्षेत्रमा जबर्जस्त क्रान्तिकारी परिस्थिति विद्यमान छ भनेर मान्ने।
३) स्थानीय रूपमा सत्ता कब्जा गर्ने संघर्षको राजनीतिलाई स्वीकार गर्ने।
४) गुरिल्ला पद्धतिले मात्र हामीहरू संघर्ष उठाउन र विकास गर्न सक्छौँ र त्यो गुरिल्ला संघर्ष श्रद्धेय नेता चारु मजुमदारको वर्गसत्रु खत्तम अभियानको महान् लाइनद्वारा मात्र सुरु गर्न सकिन्छ भनी स्वीकार गर्ने।

२०३२ जेठ १४ र १५ गते मोरङमा भएको भेलाले (अखिल नेपाल कम्युनिस्ट क्रान्तिकारीको अर्डिनेसन केन्द्र (मार्क्सवाद-लेनिनवादी) नामको नयाँ पार्टी गठन गऱ्यो । त्यसलाई छोटकरीमा (को-अर्डिनेसन केन्द्र) 'कोके' भनिन थाल्यो । त्यसका संस्थापक महासचिव सीपी मैनाली भए । इलाममा स्थापित नेता झलनाथ खनाल २०३० सालसम्म झापाली र पूर्वकोशी धारको बीचमा थिए। त्यसपछि झापालीतिर ढल्किए।

कोके गठनको सन्दर्भमा भाकपा (माले) को मुखपत्रमा (दुरगामी महत्वको घटना) शीर्षकमा भनेको थियो, (हाम्रा बन्धु नेपाली कमरेडहरूलाई उहाँहरूको यस निर्णायक कदममा ... उत्साहपूर्ण स्वागत गर्दछौँ। सम्पूर्ण रूपले जनयुद्ध चलाएर हामी नेपाली कमरेडहरू तथा जनताका काँधमा काँधमा दुस्मनहरूलाई ध्वस्त गर्नेछौँ, (लिबरेसन, अंक ४, संख्या ८, सन् १९७५)।

२०३२ फागुन चैतमा झलनाथ कावा सचिव बनाएको बेला मनीलाल राईले चारु मजुमदार लाइन र झापाली शैलीको जेलबाट (दक्षिणपन्थी पथभ्रष्ट हावा) भदौमा शिवराज आश्रित नेतृत्वको (मुक्तिमोर्चा) कोके समूहमा विलय भयो।

झापाली लाइन परित्याग

२०३५ साउनमा धनुषा, केचरीमा कोके समूहको तेस्रो राष्ट्रिय सम्मेलन भयो । सो सम्मेलनमा सिपी मैनाली, मदन भण्डारी, बाबु शाक्यसहित २५ जनाको उपस्थिति थियो । सम्मेलनले भाकपा (माले) का प्रतिनिधि भई कार्यरत रामचन्द्र यादव र मनीलाल राईका दक्षिणपन्थी विचारहरूको खण्डन गऱ्यो । त्यसले चारु मजुमदार बाङ्न औपचारिक रूपमा परित्याग गऱ्यो । झापा विद्रोहका सकारात्मक पक्षहरू पनि छोडियो। जनसंगठन बनाउने, जनआन्दोलन गर्ने, कम्युनिस्ट आन्दोलनको लचिलो मूल्यांकन गर्नेजस्ता राईका विचारलाई पनि दक्षिणपन्थी भन्दै अस्वीकार गऱ्यो, जसको मूल नेतृत्वमा सिपी मैनाली नै आए । विराटनगर जुटमिलका मजदुर तर भारतीय नागरिक रामचन्द्र यादव चारु मजुमदारका कट्टर समर्थक थिए। कोके समूहले क्रान्तिकारी लाइन छोड्दै गएपछि मतभेद बढ्दै गयो । २०३५ साउनमा सम्मेलनले यादवलाई निष्काशन गऱ्यो। यादवले कोके समूह दक्षिणपन्थी दिशामा लागेको आरोप सार्वजनिक गरे। कोके समूहलाई औपचारिक रूपमा भित्रैबाट दक्षिणपन्थी भन्ने यादव पहिलो नेता थिए। उनीसँगै अशेश्वर यादव पनि कारबाहीमा परेका थिए।

२०३५ पुस ११ गते पार्टी स्थापना सम्मेलन भएको थियो। सो सम्मेलन झापाली धार र संसदीय धारका बीचको संक्रमणकालजस्तो थियो। त्यसले नेत्रलाल अभागी नेतृत्वको दाङ जिल्लामा क्रियाशील 'सन्देश समूह' र वासु शाक्यद्वारा नेतृत्व गरेको 'पूर्वको रातो झन्डा' समूहलाई समाहित गराउन भने सकेन।

पुष्पलाल समूहबाट अलग भएको 'मुक्ति मोर्चा' समूहमा जीवराज आश्रित, वामदेव गौतम, मदन भण्डारी, मोदनाथ प्रश्रित, सिद्धिलाल ज्ञवाली, देवेन्द्र घिमिरेलगायत थिए। सो समूहको मुखपत्र 'मुक्तिमोर्चा' को अंक ५ मा पुष्पलाललाई ' विगत लामो समयदेखि नेकपा तथा चिन्तनभित्र विवादास्पद रही आएका पुष्पलाल श्रेष्ठ आचरण, व्यवहार, समझ र तथ्यको सम्पूर्णतामा नवसंशोधनवादी दलाल पुँजीपतिवर्गका सहचर, सामन्तवादका गुप्त बन्धु, विस्तारवाद शुभेच्छु, सामाजिक साम्राज्यवादका अनुयायी, माओविचार धाराका सत्रु, सशस्त्र कृषि क्रान्तिका विरोधी र पार्टी एकताका कट्टर दुश्मन हुन् भन्ने कुरा टुंगो लागेको छ। यो पार्टीको आजसम्मको त्याग, तपस्या र बलिदानद्वारा रगत पसिना बगाएर पाइएको शिक्षा हो।

२०३५ पुस ११ गते नेकपा (माले) को नाममा झापाली धार प्रकट हुँदा मुक्ति मोर्चा समूह त्यसमा विलय भइसकेको थियो। २०३५ सालसम्म वर्गसंघर्षमा केन्द्रित झापाली समूह नेकपा (माले) बनेपछि वर्गसंघर्ष छोड्दै, वर्ग संघर्षको विचार छोड्दै जनसंघर्षतिर एकोहोरियो । त्यसपछि त्यसले निम्न-पुँजीपति वर्ग र मध्यम-वर्गमा फैलने र तल्लो तह छोड्दै गयो । जब त्यसले 'माओविचार स्थगन' गर्ने निर्णय गऱ्यो र २०४३ को पञ्चायती चुनावमा भाग लियो, त्यसपछि त्यो समूह सदाको लागि संसदीय भासमा डुब्दै गयो।

माले समूहको वैचारिक पतन

२०४६ सालमा नेकपा (माले) को चौथो राष्ट्रिय महाधिवेशन भयो । त्यसले नै भारतलाई विस्तारवाद भन्न छोडेर साम्राज्यवाद परस्त भयो। त्यसैगरी कांग्रेसलाई सामन्त र दलाल पुँजीपतिवर्गको प्रतिनिधि पार्टी भन्न छोड्यो । त्यही अधिवेशनले पार्टीको मार्गनिर्देशक सिद्धान्तबाट 'माओ विचारधारा' हटायो । त्यसपछि माले समूह विधिवत रूपले ख्रश्चेब गुटमा पतन भयो । २०४६ भाद्रमा सिरहा भएको अधिवेशनमा मेची अञ्चलका सबै प्रतिनिधि 'माओ विचारधारा' मान्नुपर्ने अडानमा थिए। त्यस विषयमा मतदान हुँदा पराजित भए। वैचारिक मामिलालाई टाउको गणना गरेर ठीक र बेठीक ठहर गरियो।

२०४७ पुस ११ गते माले र मार्क्सवादी समूहबीच पार्टी एकता भई एमाले बन्यो । २०४९ सालमा नेकपा (एमाले) को पाँचौँ महाधिवेशन भयो । त्यसले 'जनताको बहुदलीय जनवाद' राजनीतिक कार्यक्रम पारित गऱ्यो । बहुदलीय जनवाद एउटा पुँजीवादी (दलाल पुँजीवादी) कार्यक्रम थियो। जसको आलोकमा महाकाली सम्झौताजस्ता राष्ट्रघात भए। राजा ज्ञानेन्द्रको पाउमा मोहर चढाउन पुऱ्यायो। आज त्यसले अरुण नदी भारतलाई सुम्पेको छ। यो एउटा सामाजिक दलाल पुँजीवादी पार्टीको रूपमा सत्तारुढ छ । विडम्बना ! झापा विद्रोहको धार आज दलाल पुँजीपतिवर्गको प्रतिनिधि बनेर राष्ट्रघात र जनदमनमा उत्रिएको छ। यस्तो कुरूप बनेको छ, झापा विद्रोहको बदलिएको अनुहार !

एमाले र प्रचण्ड माकेको एकता

हाइड्रोजन र अक्सिजनको यौगिक होइन कि टाट पल्टिएको बैंक र हुन्डी व्यापारीसँगको मर्ज !

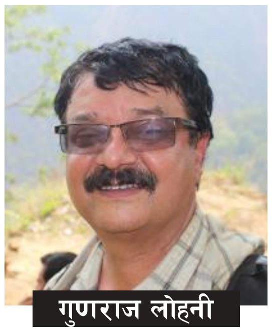

गुणराज लोहनी

अन्डरलाइन नेकपा

गएको असोज १७ गते वाम गठबन्धनको नाममा चुनावी तालमेल गरेर चुनावपछि तुरुन्त एकता गर्ने कुरा १६ बुँदेमा समावेश गरेका थिए तर चुनावपछि सरकार गठनसँगै एकता गर्ने भने । चुनावपछि पनि उनीहरूको एकता सम्भव भएन । एमालेको नेतृत्वको सरकारमा गएका प्रचण्ड माकेका मन्त्री र केपी ओलीका बीचमा सहजपूर्ण सम्बन्ध रहन सकेन । सचिव सरुवाका अन्तर्विरोध सतहमा नै देखापरेको थियो । केपी ओली भारत भ्रमणमा गएका समयमा गृहमन्त्री रामबहादुर थापाको निवासमा माकेका मन्त्रीहरूको छुट्टै बैठक बसेको थियो । बैठकमा ओलीको कार्यशैलीलाई सशक्त विरोध भएको थियो तर उनीहरूको विमति प्रचण्डद्वारा डस्टबिनमा फ्याँकिन पुग्यो । असहमति, विमति र विरोधका बाबजुद केपी ओली फर्किएपछि वैशाख ९ गते लेनिन जयन्तीका दिन कुरा सार्वजनिक भएका थिए ।

उनीहरूले भनेझैँ वैशाख ९ गते एकता भएन । र, उनीहरूले एकताको सन्देश दिने भनी त्यस दिन संयुक्त कार्यक्रमको आयोजना गरेका थिए तर ब्यानर विवादका कारण ४ घन्टापछि मात्र कार्यक्रम भएको थियो । नरेन्द्र मोदीको नेपाल भ्रमण हुँदै गर्दा फेरि एकताको कुरा खुबै उठेको थियो । मोदीको भ्रमणका बेलामा उनीहरूबीचमा आन्तरिक र बाह्यरूपमा नै विवाद झनै चर्कियो । मोदीको भ्रमणका कुरालाई लिएर तत्कालीन माकेकी प्रवक्ता पम्फा भुसालले संसद्मा नै विरोध गरेकी थिइन् । यी घटनाक्रमहरूले उनीहरूका बीचमा एकता त के सरकारबाट नै माके बाहिर निस्कन्छ कि भन्ने लख काट्न थालिएको थियो तर पासा पल्टियो । उनीहरूका बीचमा एकता भयो र नाम पनि राखे अन्डरलाइन नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी ।

वैशाख ३ गते राष्ट्रिय सभागृहमा एकता घोषणामा बोल्दै प्रचण्डले भनेका थिए- हाम्रो एकता हाइड्रोजन र अक्सिजन मिलेर यौगिक पानी बनेको जस्तै हो, अब पानीमा अक्सिजन र हाइड्रोजन भेट्न सकिँदैन । प्रचण्ड विज्ञानका विद्यार्थी हुन् र विगतका भौतिकवादी पनि । उनको यो उदाहरण भौतिकवादी नै हो । उनको यो उदाहरण द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी भएन । द्वन्द्वात्मक भौतिकवादले एकको दुईमा विभाजनको कुरा गर्दछ र तर प्रचण्डले दुईको एकमा समायोजनका कुरा गरेका छन् ।

प्रचण्डको भनाइलाई आधार मान्ने हो भने यो एकतामा एमालेको अक्सिजन र प्रचण्ड माकेको चरित्रसँग मिल्छ । यद्यपि यो प्रतीकात्मक मात्र हो ।

माकेको विगत

जेठ ३ गते देहवसान हुन पुगेको प्रचण्ड माकेको विगतका दुईवटा पाटाहरू रहेका छन् । पहिलो पाटोमा नेपाल कम्युनिस्ट पाटी (माओवादी) को नेतृत्व गरेका प्रचण्ड, किरण, बाबुराम र रामबहादुर थापा (बादल) ले गरेका थिए । त्यो माओवादीले नेपालको इतिहासमा युगान्तकारी परिवर्तन ल्याइदिएको थियो । २ सय ४० वर्ष पुरानो सामन्ती राजतन्त्रको अन्त त गरेको थियो, नेपालका सबै उत्पीडित वर्ग, जाति, महिला, दलितहरूलाई आफ्नो अधिकारको बोध गराउँदै सबै खाले शोषण, दमन र उत्पीडनका विरुद्ध लड्न सिकाएको थियो ।

उसले राज्यसत्ताबाहेक अरू सबै भ्रम हो भन्ने मार्क्सवादी मान्यतालाई दऱ्होसँग समातेर नयाँ जनवाद स्थापना गर्दै समाजवाद हुँदै साम्यवादसम्म पुग्ने लक्ष्य किटान गरेको थियो । वैज्ञानिक साम्यवादको सुन्दर र रोमाञ्चित सपनालाई विपनासम्म पुग्ने स्पष्ट बाटो कोरेको थियो । त्यसैले त दश वर्षकै दौरानमा नेपालजस्तो थोरै जनसंख्या भएको र आकारमा सानो देशमा पनि ८ हजार ५ सय ९४ जनाले जनयुद्धका लागि भनेर आफ्नो अमूल्य जीवन न्यौछावर गरेका थिए । हजार जना बेपत्ता हुन पुगे र हजारौँको संख्याका योद्धाहरूले अंग गुमाएका थिए । हजारौँको संख्यामा नै घरबारविहीन हुन पुगेका थिए । यत्रो त्याग, बलिदान र समर्पण हुँदा पनि जनयुद्धमा लामबद्ध नेता, कार्यकर्ता, जनतामा कहिल्यै निराशा, कुण्ठा, हीनताबोध पलाएन । बरु "बलिदान क्रान्तिको ऊर्जा हो" भन्दै सहिदमार्गका यात्रीहरूको अनन्त लामबद्धता थियो । त्यो अवधिमा भोक, निंद्रा र थकाइ कुन चराको नाम हो, थाहा थिएन ।

नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनमा प्रचण्ड-बाबुराम-बादलहरूबाट मात्र धोका भएको होइन । हतियारबद्ध संघर्षहरू भीमदत्तको किसान विद्रोह र झापा विद्रोहमा पनि धोका भएको थियो । धोकाका प्रकृति भने फरक थिए ।

केही नेताहरूले क्रान्ति गर्ने भन्ने तर कुनै तयारी नगरेर धोका दिएका थिए । नेपाली क्रान्तिको स्पष्ट कार्यदिशा बनाउन नसकेर र अर्को क्रान्तिकारी भुल्काहरूलाई संरक्षण गर्ने, हुर्काउने र बढाउनेभन्दा पनि तुरुन्तै संशोधनवादी हुने, वैचारिक बहसको नाममा 'उग्रवामपन्थी भडकाव' मा भ्रष्टीकरण गर्न पुग्ने प्रवृत्ति देखियो ।

यसरी एकातिर धोकाधडी र अर्कोतिर शंकाको भुँमरीमा परेको नेपालको क्रान्तिकारी आन्दोलनले नयाँ कार्यदिशा र प्रतिबद्धताको माग गरेको थियो । त्यसैले जनयुद्ध सुरु गर्दा ७ बुँदे प्रतिबद्धता गरिएको थियो । यसको सुरुमा भनिएको थियो "जनयुद्धलाई जनताको स्थितिमा आंशिक सुधार गर्ने, प्रतिक्रियावादीलाई दबाब दिई सामान्य सम्झौतामा टुंग्याउने साधन बन्न कदापि दिइनेछैन ।"

क्रान्तिकारी कार्यदिशा निर्माण र प्रतिबद्धताका कारणले नेपाल आमाका असल सन्तानहरूले आफ्नो जीवन त्याग्नसम्म तयार भएका थिए । क्रान्तिकारी कार्यदिशा, उच्च त्याग, बलिदान र समर्पणले जनयुद्धले छोटै समयमा विकास गरेको थियो ।

यसको अर्को पाटो भनेको २०६३ सालपछिको त्यही माओवादी, २०६५ सालमा बन्न पुगेको एकीकृत माओवादी र २०७३ सालको माओवादी केन्द्र र त्यसको अवसान अवधि दस वर्षका मूल्य-मान्यता, उपलब्धिको ऱ्हास र वैचारिक राजनीतिक स्खलन रह्यो । यही अवधिमा प्रचण्डको नायकत्व खलनायकीमा परिणत भएको थियो । यही अवधि हो विश्व हल्लाउने, नयाँ विश्व जन्म दिने जनयुद्धको अन्त, त्याग, बलिदान र समर्पणमाथि कुठाराघात, सहिदको रगतसँग होली, मुख्य नेतृत्वमा पद, पैसा, प्रतिष्ठा र परिवारवादको निकृष्टता र अन्तमा गएर मार्क्सवाद-लेनिनवाद-माओवादको परित्याग र नेपाली कम्युनिस्ट आन्दोलनको फोहरमैलाको मूल प्रवाहसँगको समागम ।

एमालेको विगत

एमालेको उद्गम विन्दु तत्कालीन पूर्वी कोशी प्रान्तीय कमिटी झापाको जिल्ला कमिटी हो । मोहनचन्द्र अधिकारीका अनुसार त्यही कमिटीबाट विद्रोह गरेर झापा विद्रोह गरिएको थियो । झापा विद्रोह गर्दैगर्दा राधाकृष्ण मैनालीले 'झापा विद्रोहको लक्ष्य नौलो जनवादी क्रान्ति सम्पन्न गर्ने' रहेको बताएका छन् । सीपी मैनालीका अनुसार "२०३१ सालको जेठमा सत्ताकब्जा गर्ने क्रान्तिकारी संघर्षलाई फैलाउँदै राष्ट्रिय क्रान्तिकारी पार्टी बनाउने अपील भएबमोजिम २०३२ साल जेठ २४ र २५ गते झापा, मोरङ, सिरहा, बारा, इलाम, काठमाडौँ, सिन्धुपाल्चोकमा क्रियाशील कमरेडहरूले अखिल नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी क्रान्तिकारी को-अर्डिनेसन केन्द्र (मार्क्सवादी-लेनिनवादी) अर्थात् कोके (माले) गठन गरेको थियो ।" त्यसैसँग जेल विद्रोहबाट छुटेकाहरूको "मुक्ति मोर्चा" दाङको "सन्देश समूह" पूर्वको "रातो झन्डा समूह", गण्डकको "क्रान्तिकारी माले–दल" हरू मिलेर २०३५ साल पुस ११ पहिलो सम्मेलन गरेर नेकपा (माले) गठन भएको थियो र त्यसको महासचिवमा सीपी मैनाली चयन भएका थिए । यसरी झापा विद्रोहसँग नेकपा (माले) को नाम जाडिएको हो । यसरी माले बन्नुमा झापा विद्रोहको भावनात्मक पक्षको निकै महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ तर माले बनेपछि उसले वर्गसंघर्ष शब्दको प्रयोग त गर्दै गएको थियो । तर, झापा विद्रोहको भावमा हुन सकिराखेको थिएन । सीपी मैनाली चारु मजुमदारको नक्सलवादी आन्दोलनबाट निकै प्रभावित भएको देखिन्छ । मोदनाथ प्रश्रितको एमालेको वेभ साइटमा राखिएको 'मुक्ति मोर्चा' र 'को–अर्डिनेसनको एकता' नामक लेखमा त ' वर्ग सत्रु खतमको बाटो होइन, संयुक्त जनसंघर्ष (सशस्त्र या शान्तिपूर्ण परिस्थितिअनुरूप) गर्दै अघि बढ्ने समझदारीको नजिक पुगियो' लेखिएको छ । यसरी माले बन्दै गर्दा नै तर झापा विद्रोहको भाव र विचारबाट च्युत हुन थालेको देखिन्छ । त्यसैले त मोहनचन्द्र अधिकारीको त्यही साइडमा राखिएको अन्तर्वार्तामा झापा विद्रोहका सहिदहरू छबिलाल राजवंशी र रामप्रसाद प्रधानलाई अहिलेसम्म पनि सहिद घोषणा नगरिएकोप्रति दुःख व्यक्त गरिएको छ । झापा विद्रोहका क्रममा सहिद भएका रामनाथ दाहाल, नेत्र घिमिरे, वीरेन राजवंशी, नारायण श्रेष्ठ र कृष्ण कुइँकेलहरूलाई जेल सार्ने बेलामा भाग्न थालेको भनी तत्कालीन पञ्चायती व्यवस्थाले हत्या गरेको थियो ।

झापा विद्रोह नियत र भावनामा असाध्यै क्रान्तिकारी थियो तर त्यसको वैचारिक र राजनीतिक पक्ष भने कमजोर थियो तर पनि झापा विद्रोह नेपाली नयाँ जनवादी क्रान्तिको कोशेढुङ्गा हो ।

तत्कालीन मालेको २०३७ साल असोजमा बसेको सातौँ केन्द्रीय समितिको बैठकले झापा विद्रोहका नीतिहरूलाई आधिकारिक रूपमा नै हटाएको थियो । मालेको चौथो महाधिवेशनबाट पारित राजनीतिक दस्तावेजको पेज ५९ मा लेखिएको छ, "विद्यमान प्रतिक्रियावादी अन्ततः सशस्त्र संघर्षबिना पल्टाउन सकिन्न तर त्यसका निम्ति विचारधारत्मक र संगठनात्मक तयारी पर्याप्त नभएकाले वर्तमान अवस्थामा जनआन्दोलन र जनसंगठन निर्माणको कामलाई प्राथमिकता दिएर अघि बढ्नुपर्छ भन्ने निष्कर्ष निकाल्यो" भनिएको छ । त्यसै बैठकले 'वर्गसत्रु खत्तमको नीति', 'एक एरिया एक युनिट, एक स्क्वायड र एक एक्सन' को कार्यपद्धतिलाई हटायो' पनि भनिएको छ । साथै 'सशस्त्र संघर्षलाई प्राथमिकता दिने हिसावले बनाउँदै ल्याइएका गोरिल्ला दल, क्रान्तिकारी कमिटी र रेडगार्ड स्क्वायडजस्ता संगठनात्मक रूपलाई हटाइयो ।'

त्यसै दिनबाट उसले वास्तवमा मार्क्सवादका मुख्य तत्वहरू वर्गसंघर्ष, बल प्रयोगको सिद्धान्त, सर्वहारावर्गीय अधिनायकत्वलाई परित्याग गरेको थियो । त्यो समयमा विश्वमा ख्रुश्चेबी र तेङको संशोधनवादीको जबर्जस्त हावा चलेको थियो । त्यसैको प्रभावमा परेर तत्कालीन मालेले क्रान्तिकारी कार्यदिशा बदलेर ख्रुश्चेबले लिएको 'स' हरू शान्तिपूर्ण सहअस्तित्व, शान्तिपूर्ण संक्रमण, सबै नागरिक जनतालाई पार्टी नीतिमा परिणत गरेका थिए । अहिलेसम्म आउँदा एमालेका अन्य नेताभन्दा तुलनात्मक रूपमा मदन भण्डारी देशभक्त देखिएका छन् तर पञ्चायती चुनावमा भाग लिने, २०४६ सालको आन्दोलनमा कांग्रेसको पुच्छर बन्न जाने आदिले गर्दा तत्कालीन माले र पछि बन्न पुगेको एमाले एउटा सामाजिक जनवादी पार्टीमा विचार, सिद्धान्त, सांगठनिक पद्दति र नीति तथा कार्यक्रम र संघर्षका योजनाबाट पुष्टि हुन पुग्छ । यसरी नेपालको राजनीतिक परिवर्तनमा नेतृत्वदायी भूमिका कहिल्यै रहेन ।

तर पनि, अहिले आएर संसदीय व्यवस्थाको ठूलो पार्टी बन्न पुगेको छ । संसदीय प्रणाली त्यसमा पनि दलाल संसदीय व्यवस्थामा जसले बढी साम्राज्यवाद र त्यसको आर्थिक हैकम चलाउने निगम पुँजीवादको दलाली गर्छ, उही नै सरकारमा पुग्ने गरेको छ ।

तत्कालीन माले २०३७ सालबाट क्रान्तिकारी विचारबाट च्युत मात्र भएन कि अमेरिकी हैकमवाद र सोभियत संघको हैकमवाद भन्दै साम्राज्यवादको पक्षपोषण गर्न पुगेको थियो । त्यसै समयदेखि नै उसले विभिन्न संगठन निर्माण गरेर सरकार बाहिरबाट गैरसरकारी संस्थाको लगानी भित्र्याएका थिए । यसरी उनीहरू विभिन्न डरल र पाउन्ड नेपाल भित्र्याउने हुन्डीमा परिणत भएका थिए । त्यही पैसा प्रयोग गरेर हिजोको स्क्वायड, रेड स्क्वायड, गोरिल्ला दललाई परिचालन गरेर विकासे संस्थामा परिणत गरेका थिए । उनीहरूको यी विकासे संस्थाहरू अहिले झन बढेर गएका छन् र उनीहरूको हुन्डी व्यापार फस्टाइरहेको छ ।

किन भयो एकता ?

एमाले-प्रचण्ड माकेबीचको एकता हुनुका दुईवटा पक्षहरू रहेका छन् । पहिलो यिनीहरू दुवैले क्रान्तिकारी धारलाई पूर्णरूपले परित्याग गरिसकेका थिए । केपी ओलीले गत मंसिर १८ गते अन्नपूर्ण पोस्टका लागि विजयकुमारलाई दिएको अन्तर्वार्तामा आफ्नो पार्टी कम्युनिस्ट नरहेको नाम मात्र कम्युनिस्ट रहेको अभिव्यक्ति दिएका थिए । प्रचण्डले कम्युनिस्ट नरहेको नभनेता पनि व्यावहारमा उनी पूर्ण बुर्जुवा बनिसकेका थिए ।

यिनी दुवै पार्टीले भौतिकवादी दर्शन परित्याग गरी आदर्शवादलाई अँगाल्दै आएका थिए । एमालेले मनमोहनको पालादेखि प्रत्येक पटक सरकारमा जाँदा बालुवाटार प्रवेश गर्दा कालो बोको काट्ने, एमालेको कोटाबाट राष्ट्रपति भएकी विद्या भण्डारी मन्दिरमन्दिर पूजा गर्दै हिंड्ने गरिरहेकी छिन् । अहिले आएर माकेबाट उपराष्ट्रपति बनेका नन्दबहादुर पुनले विद्या भण्डारीलाई पछ्याइरहेका छन् ।

यसैगरी प्रचण्डले भैंसी पूजा गर्नु, रामदेवलाई ढोग गर्नु, दसैं-तिहारमा टीका लगाउनुले उनीहरू दुवैको दार्शनिक धरातल एउटै आदर्शवादी भइसकेको थियो ।

एमालेले २०३७ सालदेखि संशोधनवादको यात्रा सुरु गरेको थियो । माकेले फ्युजन, एक्काइसौँ शताब्दीमा जनवादको विकास, १२ बुँदे, जनताको संघीय गणतन्त्र हुँदै संशोधनवादको यात्रा सुरु गरेको थियो । यसरी २० वर्षअघि र पछिबाट यात्रा सुरु गरेकाहरूको उनीहरूको प्रस्थानमार्ग एउटै भएको थियो संशोधनवाद । फरक थियो त प्रस्थान समय र गति मात्र ।

जसरी एउटो देशमा लामो समयसम्म एउटाभन्दा बढी क्रान्तिकारी पार्टीहरू अलग अलग भएर बस्न सक्दैनन्, उनीहरूका बीचमा एकता अवश्यम्भावी हुन्छ । ठीक त्यसैगरी एउटा देशमा समतुल्य दक्षिणपन्थी दलहरू रहन सक्दैनन् । उनीहरूका बीचमा एकता वा विलय अनिवार्य शर्त नै बन्दछ । त्यसैले प्रचण्ड माके र केपी एमालेका बीचमा एकता भएको हो ।

उत्प्रेरक र त्यसको भूमिका

प्रचण्डले नेकपा अन्डरलाइनलाई अक्सिजन र हाइड्रोजन रासायनिक प्रतिक्रियाबाट बनेको पानी भनेका छन् । सबै अक्सिजन र हाइड्रोजनबाट पानी बन्दैन । त्यसका लागि निश्चित तापक्रम, उत्प्रेरक र विशेष बनावटको भाँडो पनि चाहिन्छ । यी तापक्रम, उत्प्रेरक र भाँडो एमाले र माकेको एकता लागि तयार भएको थियो । यसका लागि दक्षिणको विशेष भूमिका रहेको देखिन्छ । यसका लागि भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीको विशेष भूमिका रहेको देखिन्छ । मोदीले केपीलाई चीन जान नदिएर भारत बोलाए, त्यहाँ मन्त्र फुके । केपीको झ्याँको झारे ।

मोदीलाई नेपालमा बलाउन केपीलाई दबाब दिए । मोदीलई अरूण ३ बुझाए । नेपालको राष्ट्रियता र सार्वभौमिकतामाथि खलल पुऱ्याएर ओलीको राष्ट्रवादी मुकुण्डो उतारिदिए । मोदीले भारतीय दलालमा एमालेका केपी ओलीलाई परिणत गरेपछि एकता गर्ने योजना लागू गराएका हुन् । यहाँ भनिरहनुपर्दैन, यो एकता कम्युनिस्टको त कुरै नगरौँ वामपन्थी पनि नरहेका यी दुई पार्टीको एकता हो ।

उनीहरूले आफ्नो पार्टीको मार्गनिर्देशक सिद्धान्त समाजवाद उन्मुख जनताको जनवाद उल्लेख गरेका छन् । यसको मार्क्सवादसँग कुनै साइनो नै छैन । त्यसैले उनीहरूबीचको एकताबाट बनेको नयाँ पार्टी कम्युनिस्ट नामको पेटेन्ट राइट वा ट्रेडमार्क मात्र हो । सारमा यो दक्षिणको आशीर्वादप्राप्त जनतामा भ्रम छर्न बनाइएको नयाँ खोलको दलाल पार्टी हो ।

@)^# ;fnkl5sf]Toxl dfcf]jfbL, @)^% ;fndf aGg ku]sf]PsLs[t dfcf]jfbL / @)&# ;fnsf]dfcf]jfbL s]Gb|/ To;sf] cj;fg cjlw b; jif{sf dNo-dfGotf, pknlAwsf]¥xf; / j}rfl/s /fhgLlts :vng /Xof]. oxL cjlwdf k|r08sf]gfosTj vngfosLdf kl/0ft ePsf]lyof]. oxL cjlw xf]ljZj xNnfpg] gofF ljZj hGd lbg]hgo'4sf]cGt, Tofu, alnbfg / ;dk{0fdfly s'7f/f3ft, ;lxbsf]/ut;Fu xf]nL, d'Vo g]t[Tjdf kb, k};f, k|lti7f / kl/jf/jfbsf]lgs[i6tf / cGtdf uP/ dfS;{jfb-n]lggjfb-dfcf]jfbsf]kl/Tofu / g]kfnL sDo'lg:6 cfGbf]ngsf]km]x/d}nfsf]dn k|jfx;Fusf];dfud .

● पुस्तक समीक्षा

मार्क्सवाद कि सुधारवाद

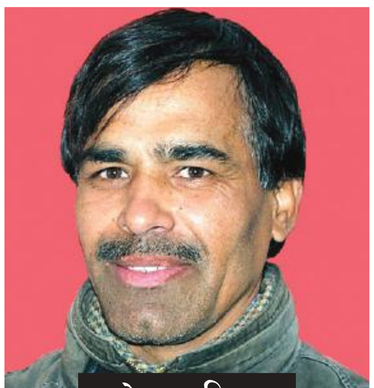

खेम थपलिया

नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीका स्थायी समिति सदस्य धर्मेन्द्र बास्तोला 'कञ्चन' द्वारा लिखित 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' पुस्तक भर्खरै प्रकाशित भएको छ । पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' र माओवादी केन्द्र जबजपन्थी एमालेमा विलय भएकै समय तथा राजनीतिका साथै विचारधारात्मक कामलाई क्रान्तिकाीहरूबाट विशेष पहलकदमी लिनुपर्ने यतिबेला जनयुद्ध र पछिल्ला समयमा लेखिएका राजनीतिक-वैचारिक लेखहरू समावेश गरेर 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' पुस्तक प्रकाशन हुनु निकै महत्वकारी र अर्थपूर्ण वैचारिक कार्य हो ।

पुस्तकको लेखन तथा प्रकाशनका विभिन्न उद्देश्य हुन्छन् । बास्तोलाको यो पुस्तकको मुख्य उद्देश्य क्रान्तिकारी वैचारिक-मार्क्सवादी उन्नयनका साथ नेपालमा क्रान्ति सम्पन्न गर्नु हो । विषयको विविधताभित्र वैचारिकी एकत्व रहेको पुस्तकको लेखकीयमा बास्तोलाले भन्नुभएको छ, 'नेपालमा जो माओवादी आन्दोलनको पराजय भनिएको छ, अथवा कम्युनिस्ट आन्दोलनसँग प्रचण्ड र बाबुरामहरूलाई जोडेर जसरी क्रान्तिको असफलता भनिएको छ, त्यो वास्तविक रूपमा माओवादी आन्दोलन या कम्युनिस्ट क्रान्तिको महान् अभियानको धराशायी होइन, मार्क्सले भनेजस्तै "… यी पराजयहरूमा जुन कुरा धराशायी भयो त्यो क्रान्ति थिएन" (मार्क्स उही) । 'पराजित भएको क्रान्तिपूर्वका परम्परागत अवशेषहरू' थिए, जुन पुरानो सामन्ती 'सामाजिक सम्बन्धहरूको परिणाम जुन अझसम्म तीष्ण वर्ग-अन्तर्विरोधहरूको विन्दुसम्म पुग्न सकेको थिएन' जुन नेपाली क्रान्तिको नेतृत्वमा रहेका प्रचण्ड-बाबुरामहरूमा विद्यमान 'व्यक्ति, भ्रम, संप्रत्ययन वा धारणाहरू' थिए, जसबाट नेपाली जनयुद्धको नेतृत्व दस वर्षको भीषण वर्गसङ्घर्ष र जटिल अन्तर्सङ्घर्ष तथा संसद्वादी दलालहरू र विविध प्रकारका रूप र रङका संशोधनवादीहरूका विरुद्धको वैचारिक एवम् राजनीतिक सङ्घर्षको प्रक्रियाबाट शान्तिप्रक्रियापूर्व 'मुक्त भएको थिएन', (मार्क्स उही) ।

बास्तोलाले लेखकीयको अर्को एक ठाउँमा भन्नुभएको छ, 'प्रचण्ड-बाबुरामहरूले क्रान्तिका लागि क्रान्तिकारी शक्तिहरूबीच गर्नुपर्ने व्यवहारबारे माओले निर्देश गर्नुभएको 'दीर्घकालिक सहअस्तित्व र परस्पर अनुगमन' अपनाएका थिएनन्, त्यो उनीहरूमा रहेको उपभोक्तावादी निम्न पुँजीवादी षड्यन्त्र थियो; जसको कारण मुख्य नेतृत्वको हैसियतले प्रचण्डले कहिल्यै पनि सामूहिक नेतृत्व र दीर्घकालिक सहपाठीको विकास गरेका थिएनन । प्रचण्ड, किरण, बादल, बाबुरामको टिम जनयुद्धको तयारी, योजनाको कार्यान्वयन र प्रयोगमा यौटा असल दस्ता बन्ने सम्भावना थियो जो चीनको सन्दर्भमा माओ, चाओ र चुतेहको दस्ताको रूपमा चित्रित गर्न सकिन्थ्यो । तर प्रचण्डबाट माथिका समकक्षी नेताहरूलाई काबुमा राख्न युवा नेताहरूको उपयोग गर्ने र युवाका बीचमा पनि आपसी अन्तर्विरोध खडा गरी त्यसको केन्द्र आफूलाई बनाउने अभ्यास गरियो । यो सामन्तवादी मनोदशाको परम्परागत अवशेष प्रचण्डमा थियो । त्यस्तैगरी, प्रचण्डले राजनीतिक-वैचारिक क्षेत्रमा आन्दोलनको विकास र क्रान्तिकारी नयाँ सत्तालाई केन्द्रमा राखेनन्, बरु पुरानै सत्तामा बढीभन्दा बढी स्थान बनाउने चेष्टा गरेको देखियो । क्रान्ति सम्पन्न गर्नका लागि मूलभूत रूपमा चार आधारहरू अनिवार्य हुन्छ । क्रान्तिकारी विचार, नीति र सेना भएको कम्युनिस्ट पार्टी, सूचना-सञ्चारको व्यवस्था एवम् राम्रो पकड, सप्लाईको व्यवस्था र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध क्रान्ति सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक पर्ने अनिवार्य आधारहरू हुन् । प्रचण्डले जसरी तसरी पार्टीलाई आफ्नो नियन्त्रणमा राख्न सफल थिए, वास्तवमा त्यसमा पनि त्यही निम्न पुँजीवादी तथा सामन्तवादी संस्कृतिको अभ्यास गरिएको हुन्थ्यो, जसमा क्रान्तिकारीहरूलाई सबै हिसाबले एकताबद्ध गर्नुको सट्टा एक-अर्कामा जुधाउने र आफ्नो बनाउने मनोदशाबाट ग्रसित रहेको हुन्थ्यो, बाँकी तीन कुराहरू खास गरी सप्लाई, सूचना र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध बाबुरामको नियन्त्रणमा छाडिएको थियो, जसको कारण जनयुद्धले आवश्यक छलाङ लगाउने अवस्थामा ब्रेक गराइएको थियो,' (उही) ।

प्रस्तुत पुस्तकका बारेमा लेखकको थप स्पष्टोक्ति छ, लेखक यो पुस्तकमा समेटिएका रचनाहरू महान् जनयुद्धले सूत्रपात गरेका ती सुनौला युगका क्रान्तिकारी कार्यभार पूरा गर्ने विचारहरू हुन्, जसप्रति प्रचण्ड-बाबुरामहरूबाट धोखाधडी भयो । पार्टीको कार्यदिशालाई स्थापित गर्नु, कार्यकर्ता र जनतालाई क्रान्तिका लागि प्रशिक्षित गर्नु र क्रान्तिप्रति जनतालाई विश्वस्त गर्नु ती रचनाहरूको कर्तव्य थियो । त्यति मात्र होइन, यी रचनामार्फत कम्युनिस्ट दृष्टिकोण स्पष्ट गर्नु, जनतालाई प्रशिक्षित गर्नु, नेपाली कम्युनिस्ट आन्दोलनमा देखिएका संशोधनवाद र प्रतिक्रियावादमा देखिने प्रतिक्रान्तिकारी विचारहरूको धज्जी उडाउनु र समस्त जनतालाई वर्गसङ्घर्षका लागि तयारी गर्नु यसको कार्यभार थियो । … यो पुस्तकमा जनयुद्धको समयदेखि नवसंशोधनवादलाई परास्त गरी नयाँ पार्टी बनेसम्मका जति रचनाहरू उपलब्ध भएका छन्, सबै यौटै पुस्तकमा समेटिएका छन् । त्यकारण यो पुस्तक माओवादको नेपाली प्रयोगको अभिव्यक्ति पनि हो । जनयुद्धको प्रयोग, प्रचण्ड-बाबुरामको नवसंशोधनवाद पलायनवादका विरुद्धको सङ्घर्ष र नयाँ कार्यदिशा एकीकृत जनक्रान्तिको विकाससम्मका विचारहरू एकत्रित छन् । … सरकारमा पार्टी रहँदा समाजका विविध विषय शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वाधीनता र विकास कस्तो हुने भन्ने कम्युनिस्ट दृष्टिकोण दिइएको छ । यो पुस्तकमा समेटिएका कतिपय रचना प्रचण्ड-बाबुरामसँगको दुईलाइन सङ्घर्षसँग सम्बन्धित छन र कतिपय रचना नयाँ पार्टी बनिसकेपछि विभिन्न विषयमा सैद्धान्तिक प्रश्नलाई स्पष्ट गर्न लेखिएका छन् । यो पुस्तकबाट तमाम पाठकमा, कम्युनिस्ट आन्दोलनका कार्यकतामा र जनतामा समेत कम्युनिस्ट दृष्टिकोण निर्माण गर्न मद्दत त गर्नेछ, यसले आगामी क्रान्तिको कार्यभार पूरा गर्न पनि मद्दत गर्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु', (उही) ।

पुस्तकको 'प्रकाशकीय' मा भनिएको छ, धर्मेन्द्र बास्तोला 'कञ्चन' नेपालका राजनीतिकर्मी मात्र नभएर सशक्त मार्क्सवादी लेखक पनि हुनुहुन्छ । नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीका स्थायी समिति सदस्यसमेत रहनुभएका बास्तोला अन्तर्राष्ट्रिय मामिला एवम् जनवादी कला-साहित्यको क्षेत्रमा पनि राम्रो दखल राख्नुहुन्छ । उहाँले सञ्चारका विभिन्न माध्यमबाट समसामयिक विषयमा आफ्नो दृष्टिकोणलाई सार्वजनिक गरिरहनुभएको छ । उहाँका लेखहरूबाट जनसमुदायहरूले प्रशिक्षित हुने अवसर पनि प्राप्त गरिरहेका छन् । तिनै छरिएका लेखादिहरूलाई पुस्तककारका रूपमा यहाँ 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' शीर्षकमा व्यवस्थित गर्ने प्रयास गरिएको छ । नेपालमा पछिल्ला चरणमा पठन-संस्कृति कमजोर हुँदै गएकोले विचारधारात्मक काम पनि न्यून हुनु स्वाभाविक नै हो । यस किसिमको अभावको थोरै मात्र भए पनि परिपूर्तिका लागि 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' शीर्षक पुस्तकको प्रकाशन गर्ने जमर्को गरिएको हो ।'

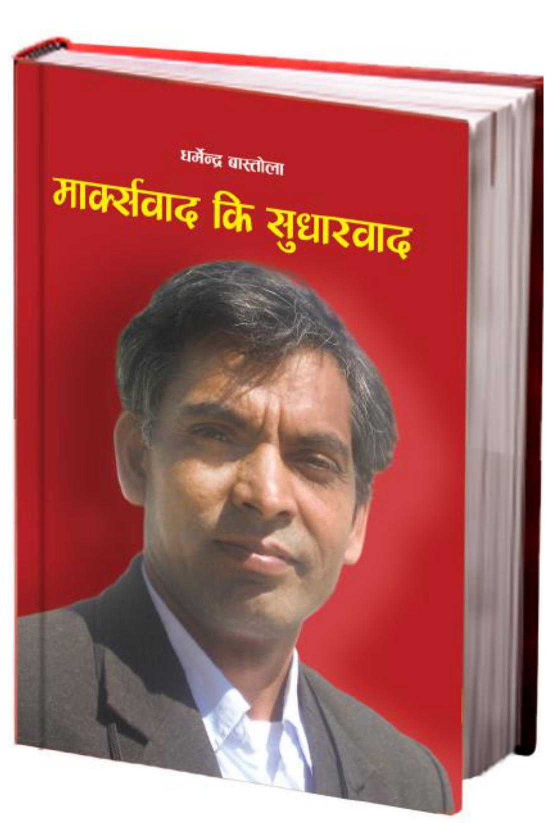

विभिन्न आयामका ८२ वठा वैचारिक तथा सैद्धान्तिक लेखहरू समाविष्ट बास्तोलाकृत प्रस्तक पुस्तकमा 'शैक्षिक समस्या र समाधानको सैद्धान्तिक पक्ष', 'चैत २४ को सन्देश र सर्वहारावर्गको दायित्व', 'आत्मसमर्पणवाद र संसद्वादीहरूको आत्मसम्मान', समकालीन नेपाली राजनीतिका चुनौती', 'सेती-महाकालीमाथिको आन्तरिक उपनिवेश र वर्गीय मुक्तिको प्रश्न', 'सुकुमबासी समस्या र जनताको सङ्घर्ष', 'जनयुद्धको १५ औं वार्षिकोत्सवको सन्दर्भमा', 'आन्दोलनको हरक्षेत्रमा सर्वहारा अधिनायकत्वको आवश्यकता', 'ऐतिहासिक केस बैठक र त्यसका निर्णयहरूको महत्व', ऐतिहासिक केन्द्रीय समिति बैठक र तत्कालीन कार्यभार', 'जनवादी शिक्षाका सन्दर्भमा', 'संयुक्त सरकारको आवश्यकता', 'वैचारिक स्पष्टता र पार्टीको शुद्धीकरणको आवश्यकता', 'हाम्रो पीबी बैठक र छलफलको विषय', 'वर्तमान राजनीतिक समस्याको कडी र समाधानको प्रश्न', 'वर्गयुद्धमा सञ्चारको प्रयोग', 'नेपालको स्वास्थ्य समस्या र राज्यको दायित्व', 'निःशुल्क शिक्षाको अनिवार्यता र चुनौतीहरू', 'क्रान्तिकारी आन्दोलन र विचारको विकास', 'कृष्ण सेन 'इच्छुक' सँगका अविस्मरणीय ती दिनहरू', 'नेपाली राष्ट्रियता र राष्ट्रिय मुक्ति आन्दोलनको आवश्यकता', 'पुँजीवादी अधिनायकत्व र संविधानसभा', 'नेपालीक्रान्तिका केही जटिल प्रश्नहरू', 'परिवर्तित समयमा विकास-निर्माणसम्बन्धी अवधारणा', 'वर्तमान राजनीतिक गत्यावरोध र सत्तासङ्घर्ष', 'वर्तमान राजनीतिक परिस्थितिमा संसद्वादी पार्टीहरूले खेल्नुपर्ने भूमिका', 'संविधानसभाको चुनावमा जनताको विजय ऐतिहासिक आवश्यकता', 'संविधानसभाको चुनाव र हाम्रो दृष्टिकोण', 'स्वायत्तता ः एकता या विखण्डन', 'शान्तिप्रक्रियाका चार वर्ष, भाइचाराहरूको चिन्ता र अबको बाटो', 'सामुदायिक स्वास्थ्य र स्वास्थ्य सेवा', 'पार्टी अन्तर्सङ्घर्ष व्यवस्थापन सम्बन्धमा', 'हाम्रो पार्टीको बहस र जनवादी केन्द्रीयता', 'वर्तमान परिस्थितिको जटिलता र आगामी विस्तारित बैठक', 'पुरानो सत्ताको गहिरिंदो सङ्कट' शीर्षक रहेका छन् ।

त्यसैगरी, प्रस्तुत पुस्तकमा समाविष्ट अन्य शीर्षकमा 'गहिरिंदो सङ्कट र सन्निकट क्रान्ति', 'नेपाली जनयुद्ध र त्यसको अन्तर्राष्ट्रिय प्रभाव', 'ऐतिहासिक केसको बैठक र नेपालीक्रान्ति', 'अगाडि कसरी बढ्ने', 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद', 'क्रान्तिकारी सङ्कट र सर्वहारा दायित्व', 'नेपाली समाज र भारतीय हस्तक्षेप', 'माओवाद, जनयुद्ध र नयाँ जनवादी क्रान्ति' 'आजको साम्राज्यवाद र सर्वहाराक्रान्ति', 'संविधानसभा ः यसको चरित्र र भविष्य', 'नेपालको शिक्षा प्रणालीमा क्रान्तिको आवश्यकता', मार्क्सवाद र अवसरवादबीच सङ्घर्ष', 'माओवादी सरकार र पुरानो सत्ताबीच अन्तर्विरोध', 'पार्टी निर्माणको प्रश्न र नयाँ पार्टी', 'जनताका लागि स्वास्थ्य', 'ऊर्जा सङ्कट, माथिल्लो कर्णाली र राष्ट्रिय स्वाधीनता', 'नेपालको तरल राजनीति र धर्मराउँदो राष्ट्रिय स्वाधीनता', 'विश्व परिवेश र नेपालीक्रान्तिको सम्भावना', 'राष्ट्रिय स्वाधीनता र जनवादी क्रान्ति', 'एमाओवादीको नेपाली जनवादी क्रान्तिका दुई कार्यनीति', 'वर्तमान राजनीतिक सङ्कट र त्यसको वैज्ञानिक निकास', 'ऐतिहासिक ७ औं महाधिवेशन र संशोधनवादविरुद्ध सङ्घर्ष', 'मुख्य प्रवृत्ति पुँजीवाद होइन, समाजवाद हो', कब्जा जमिनसम्बन्धी माओवादी नीति', 'नेपाली समाजको राजनीतिक अर्थशास्त्र', 'आर्थिक अनुशासन र सर्वहारा अर्थनीति', 'पार्टी विभाजनबारे उठेका प्रश्नहरू', 'नेपालमा कृषि क्रान्ति', 'कम्युनिस्ट एकताबारे', 'विध्वंसात्मक भूकम्प र हुनुपर्ने भावी योजना', 'राष्ट्रिय सङ्कट र समाधानको प्रश्न', 'स्वाधीनताको बाटोमा अघि बढ्ने सन्दर्भमा', 'बाबुराम दलाल पुँजीवादमा पतन', संस्कृति, जनसंस्कृति र कम्युनिस्ट संस्कृति', 'मार्क्सवादमा विकास र एकीकृत जनक्रान्ति कार्यदिशा' र 'एकीकृत जनक्रान्तिको सैद्धान्तिक पक्ष' आदि रहेका छन् ।

प्रस्तुत पुस्तकको महत्वपूर्ण आलेख रहेको शीर्षक हो 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' । यही शीर्षकलाई पुस्तकको मूल-शीर्षक बनाइएको छ । 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' मा बास्तोला भन्नुहुन्छ, 'अहिले भारतीय विस्तारवाद र उसका नेपाली दलालहरू काँधमा काँध मिलाएर एकातिर र आम नेपाली जनता अर्कोतिर बनेर प्रधान अन्तर्विरोध बनेको छ । यसप्रकारको अन्तर्विरोधको अवस्थामा राष्ट्रिय स्वाधीनताको लागि सङ्घर्ष गर्ने शक्तिहरूसँग राष्ट्रको बचाउका लागि संयुक्त मोर्चाको निर्माण गर्नु आजको ऐतिहासिक आवश्यकता हो । यसका निम्ति हामीले सम्झौता गर्दै आएको शक्तिलाई बदल्न सक्नुपर्छ । हामीले सम्झौता गर्दै आएको शक्ति नै भारतीय विस्तारवादसँग घालमेल हुँदै राष्ट्रिय आत्मसमर्पणवादी शक्तिमा बदलिएपछि त्यसप्रकारको विस्तारवादी र राष्ट्रिय आत्मसमर्पणवादीका विरुद्ध सङ्घीय शासन प्रणाली, धर्मनिरपेक्षता र जनताको गणतन्त्रका पक्षधर देशभक्त, गणतन्त्रवादी शक्तिसँग सम्झौता गर्न सक्नुपर्छ । सम्झौता भइरहेका शक्तिसँग सधैँ सम्झौताको माग गर्नु सम्झौतावाद हुन जान्छ तर क्रान्तिको काम पूरा गर्नका लागि ऐतिहासिक आवश्यकताअनुसार सम्झौता र सहकार्य गर्नु क्रान्तिकारिता हुन्छ', (पृ. २३४) ।

धर्मेन्द्र बास्तोलाको प्रस्तुत पुस्तकमा रहेको निकै महत्वपूर्ण लेखहरूमध्ये 'एकीकृत जनक्रान्तिको सैद्धान्तिक पक्ष' पनि एक हो । यहाँ उहाँले भन्नुभएको छ, 'नेपालको विशिष्टतामा अहिले ७ प्रकारका अवस्था रहेका छन् । पहिलो, भूपरिवेष्टित र गरिब देश हुनु । दोस्रो, गाउँ र सहरको सम्बन्ध नजिक हुनु । तेस्रो, मध्यमवर्गको विस्तार हुनु । चौथो, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र सांस्कृतिक विभेद कायम रहनु । पाँचौं, देशभक्त शक्तिहरूको प्रभाव बढ्दै जानु । छैठौं, सत्तामा दलाल पुँजीवादको प्रभुत्व हाबी हुनु र सातौं, विज्ञान र प्रविधिको विकासले देशभरका जनतालाई र विश्वभरका जनतालाई एकीकृत गर्नु नेपालका विद्यमान विशिष्ट विकासहरू हुन् । यसप्रकारका विशेषताहरूलाई एकीकृत रूपमा बुझ्ने र त्यसको समाधान पनि एकीकृत रूपमा दिन सक्ने भनेको नेपालका समस्याहरूलाई राजनीतिक, आर्थिक एवम् सङ्गठनात्मक तरिकाले एकीकृत गर्नु हो । विश्वस्तरमा कम्युनिस्ट आन्दोलन, साम्राज्यवाद विरोधी आन्दोलन र राष्ट्रिय मुक्ति आन्दोलनलाई एकीकृत र सङ्गठित गर्नु हो । यसप्रकारको एकीकृत तरिकाले मात्र नेपालमा क्रान्ति सम्पन्न हुन सक्नेछ र त्यसले विश्व समाजवादी आन्दोलनलाई अगाडि बढाउन सक्छ', (पृ. ५४२) ।

यही शीर्षकमा बास्तोला थप जोड दिएर भन्नुभएको छ, 'एकीकृत जनक्रान्तिले दर्शनमा द्वन्द्वात्मक भौतिकवादसँग अनिश्चयतावाद र कृष्णबिबरको सिद्धान्तलाई एकीकृत गर्दछ, अर्थशास्त्रमा पुँजीवादको केन्द्रीकृत, परजीवी र मरणासन्न अवस्थालाई अहिलेको भू-मण्डलीकृत पुँजीको अति केन्द्रीकृत, अति परजीवी र मृतचितामा लम्पसार उत्तर-साम्राज्यवादसँग एकीकृत गर्दछ, समाज विज्ञानमा नयाँ जनवादलाई वैज्ञानिक समाजवादमा एकीकृत गर्दछ । एकीकृत जनक्रान्तिले विज्ञानमा प्रयोग हुने बलको सिद्धान्तलाई द्वन्द्ववादसहित अनिश्चियवाद तथा कृष्णबिबोरसम्मको सम्भावनासँग एकीकृत गर्दछ र यसलाई जनताले बलको रूपमा प्रयोग गर्ने जनताको सेनाको तागतमा आधुनिक विज्ञान र प्रविधिलाई एकीकृत गर्दछ', (उही) ।

रातो खबर प्रकाशन गृह प्रा.लि. प्रकाशक रहेको प्रस्तुत पुस्तकको आवरण तथा भित्री सज्जा आकर्षकयुक्त रहेको छ । पुस्तकमा समावेश भएको कतिपय लेख हतारो र चटारोयुक्त तथा तत्कालीन आवश्यकताअनुसार लेखिएकाले यसमा पुनरावृत्तिको सीमा हुनु स्वाभाविक नै छ । यसमा वर्णविन्याससम्बन्धी पनि केही सीमा छन् । लेखकको लेख्ने र विषयलाई आलेखमा सरलीकृत र वैज्ञानिक ढङ्गले व्यवस्थापन गर्ने कुराले पनि पुस्तकको गुणवेत्तालाई मनग्गै प्रभाव पार्दछ । मार्क्सवादी लेखकहरूका निम्ति अन्तर्वस्तु प्रधान हुँदाहुँदै पनि रूप पक्षलाई पनि कम आँक्नुहुन्न । जे होस्, विचार, सिद्धान्त, दर्शन, आदर्श, बलिदान र सपनामाथि यति धेरै घात र बज्रपात भइरहेको र सामाजिक दलाल पुँजीवाद मैमत्त बनेर छताछुल्ल भइरहेको यतिबेला धर्मेन्द्र बास्तोला 'कञ्चन' द्वारा लिखित प्रस्तुत पुस्तक 'मार्क्सवाद कि सुधारवाद' ले उपस्थिति र औचित्यपूर्ण हुने कुरामा कुनै दुविधा छैन । पृष्ठ सङ्ख्या ५४८ रहेको प्रस्तुत पुस्तकको मूल्य साधारणतर्फ रु. ५००/- र संस्थागततर्फ रु. १०००/- रहेको छ ।

कविता

कृष्ण सेन 'इच्छुक' का दुई कविता

प्रतिबन्ध

हाम्रा स्वरहरूमा प्रतिबन्ध लगाउँदै
हाम्रा ओठहरूमा ताल्चा झुन्ड्याउँदै
तिमी भन्छौ- गाऊ न गाऊ
तर यो गीत नगाऊ
हामी भने त्यही गीत गाइरहन्छौँ ।
हाम्रा विचारहरूमा प्रतिबन्ध लगाउँदै
हाम्रा हातहरूमा हत्कडी पहिऱ्याउँदै
तिमी भन्छौ- लेख्न त लेख
तर यो गीत नलेख
हामी भने त्यही गीत लेखिरहन्छौँ ।
हाम्रा आस्थाहरूमा प्रतिबन्ध लगाउँदै
हाम्रा खुट्टाहरूमा नेल भिराउँदै
तिमी भन्छौ- हिँड्न त हिँड
तर यो बाटो नहिँड
हामी भने त्यही बाटो हिँडिरहन्छौँ ।
ओ शासक र प्रशासकहरू !
अस्वीकार्य छ हामीलाई
तिम्रा निरङ्कुश आदेशहरू
तिमी जतिसुकै हुकुम र फरमानहरू जारी गर
तिमी जतिसुकै जुलुम र उत्पीडनहरू सुरू गर
सक्छौ भने हाम्रा चेतनाहरूमा प्रतिबन्ध लगाऊ
र, सत्यलाई कैद गर
तर ओ तानाशाहहरू !
तिम्रा बर्बर स्वेच्छाचारका विरूद्ध
हामी भने निरन्तर आवाज उठाइरहन्छौँ ।
उठाइरहन्छौँ हामी तिम्राविरूद्ध संघर्षको हातहरू
कसिरहन्छौँ हामी तिम्राविरूद्ध विद्रोहका मुट्ठीहरू
ओ अत्याचारका पहरेदारहरू !
अन्तिम जित हाम्रै हो
तिम्रो हारमाथि विजयको झन्डा गाड्दै
हामी भने अथक र अविचल
अन्तिम युद्ध लडिरहन्छौँ ।

बन्दी र चन्द्रागिरि

विजयको अन्तिम दिनसम्म
सबै रहौँला नरहौँला पछि हामी
र, सायद यो खुसीको हर्षित क्षण
हाम्रो सुखद् मिलनको अन्तिम क्षण पनि हुन सक्छ ।
र, म पनि रहिनँ भने
यस काव्यको अन्तिम अध्याय पनि
लेखिँदा लेखिँदै भोलि अपूर्ण रहन सक्छ ।
तर गेस्टापोको ग्याँस च्याम्बरजस्तो
यस सन्त्रासमय समयमा जसले
गद्दारी होइन मृत्यु रोजेका छन्
वास्तवमा यी सच्चा जीवन बाँचेका छन् ।
तिनको नश्वर शरीर कायम नरहे पनि
तिनका महान् आशा र अभिलासाहरू
सधैँ सधैँ जीवित रहनेछन् ।
जीवनको अन्तिम दिनसम्म,
जो कञ्चन र इमान रहे
तिनका सहज स्मृतिहरू पनि
सधैँ-सधैँ जीवित रहनेछन्
किनकि ती जति बाँचे
र तिनका असल स्मृतिहरू पनि
सधैँ-सधैँ जीवित रहनेछन्
वास्तविक जीवनमा
को मर्नेछन् र को बाँचिरहने छन्
त्यसको अन्तिम फैसला समयले गर्नेछ,
र भन्नेछ -
जो देश र जनताको लागि बाँचे
ती मातृभूमिका सच्चा सपूत हुन्
र तिनका पवित्र स्मृतिहरू पनि
सधैँ-सधैँ जीवित रहनेछन् ।
००० ००० ०००
मैले मेरो राष्ट्रलाई मुटुमा राखेर
मनखुसी जिन्दावाद ! भन्न किन नपाउनू ?
मैले मेरो राष्ट्रका कुलङ्गारहरूका विरुद्ध
मुट्ठी उठाएर मूर्दावाद ! भन्न किन नपाउनू ?
लुकेर देशको छातीमा तीर चलाउने
ए मेरै देशका शिखण्डीहरू हो
तिम्रो पाखण्डीपनको विरुद्ध
मैले तिमीलाई घृणाले धिक्कार्न किन नपाउनू ?
डम्पिङ साइटका फोहोरजस्तै
राष्ट्रका घीनलाग्दा कसिङ्गरहरूलाई
बुल्डोजर लगाएर
देशले किन आज मनखुसी बढार्न नपाउनू ?

आगामी दिनहरु ...

एकताको घोषणा गरेका केपी ओली र पुष्पकमल दाहाललाई लक्षित गर्दै भोलिपल्ट अर्थात् वैशाख ४ गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरेका विप्लवले आफ्नो पार्टीमाथि फासिवादी दमन गरेर युद्धको ऐलान गरेको भन्दै यसको जवाफ क्रान्तिबाट दिने चेतावनीसमेत दिएका छन् । आफ्नो विज्ञप्तिमा आक्रामक शब्द र भाषा प्रयोग गरेका विप्लवको विज्ञप्तिको एक अंश प्रस्तुत छ -

'केपी र प्रचण्डले जतिसुकै शान्ति, स्थिरता र समृद्धिको हावा चलाए पनि त्यो संशोधनवादी सामाजिक दलाल पुँजीवादीहरूको स्यालहुइँया मात्र हो । उनीहरू दलाल पुँजीवादमा पुगेका सामाजिक दलाल, दलाल पुँजीवादी व्यवस्था आफैँमा शोषण, दमन र उत्पीडनको अर्को नाम हो र त्यो आफैँमा असाध्यै अस्थिरता र विपत्तिको कारण हो । त्यसैले यो व्यवस्थामा केपी र पिकेको भगवान्ले पनि शान्ति र स्थिरता दिन सक्नेछैन । दिन-प्रतिदिन राष्ट्रघात, जनघात, भ्रष्टाचार, कमिसन र तस्करीमा डुब्न पुगेको छ। केपी-पिकेले पहिले नै नेकपामाथि फासिवादी दमन गरेर युद्धको ऐलान गरिसकेका छन् भने भविष्यमा यो प्रक्रिया अझ तीव्र भएर जानेवाला छ। यसको जवाफ क्रान्तिबाट मात्र दिन सकिन्छ र दिन अनिवार्य छ । अनि केपी-पिकेको शान्ति कताबाट हुन सक्दछ ? बाहिर चारैतिर छरिएको संघर्ष उनीहरूतिर केन्द्रित भएर जानेवाला छ। उनीहरूले सोच्लान्, बलियो सरकार भएपछि क्रान्तिकारी उग्रवादीहरूलाई दमन गर्न सजिलो हुन्छ। यो उनीहरूको भ्रम र कल्पना मात्र हो । एकलौटी शासन सत्ता हुँदा त पुँजीवादले नियन्त्रण गर्न सम्भव भएन। अणु बम भएका शक्तिले त क्रान्तिकारीलाई रोक्न सकेनन् । साम्राज्यवादी सेनाले त क्रान्तिकारी शक्तिलाई परास्त गर्न सकेन भने यी संसद्वादी, संशोधनवादी, आत्मसमर्पणवादीहरूले सरकार परिवर्तन भयो भन्दैमा क्रान्ति रोकिने र नयाँ युगको सुरु हुन्छ भन्ने कल्पना नगरे हुन्छ। क्रान्ति, बलिदानबाट भागेर प्रतिक्रियावादी सत्तामा गएर क्रान्तिको दमन गर्ने कुरा क्रान्ति गर्नेभन्दा पनि जटिल कुरा हो । वास्तविकता यिनै हुन् र आगामी दिनहरू भीषण एवम् उथलपुथलकारी हुने छनक देखिएको छ। एमाले र माकेबीच एकता गरेर बलियो हुने र शासनमा बसेर मोज गर्ने कल्पना गरेका होलान् तर उल्टो हुँदैछ । इमानदार क्रान्तिकारीहरूले उनीहरूलाई नजिकबाट बुझ्ने अवसर प्राप्त गरे । एमालेलाई मात्र होइन, माकेलाई पनि कम्युनिस्ट आन्दोलनबाट पतन गरेर पुँजीवादीहरूको सेवक भएको यथार्थ नाङ्गो आँखाले देख्न पाए। यसले स्वाभाविक रूपबाट सबैतिर रहेका इमानदार र क्रान्तिकारी कमरेडहरूलाई एकताबद्ध गर्न र ध्रुवीकृत गर्ने प्रक्रिया निर्णायक मोडतिर पुग्दैछ । आत्मसमर्पणवाद, अवसरवाद, संशोधनवादलाई स्पष्ट रूपमा आफैँले देखेर बुझ्न पाउनु भनेको क्रान्तिकारीहरूलाई नयाँ क्रान्तिका वरिपरि गोलबन्द र ध्रुवीकरण गर्ने अवसर पनि हो। बलिदानले ऊर्जा पैदा गर्छ भनेजस्तै गद्दारी र विसर्जनले पनि जनक्रान्ति जन्माउने शक्ति पैदा गर्दछ। एमाले र माकेको एकताले क्रान्तिकारीमा नयाँ शक्ति र अवसर पैदा गरेको छ । सम्पूर्ण क्रान्तिकारी कम्युनिस्टहरू, इमानदार कमरेडहरू ढिला नगरी ध्रुवीकृत हुने बेला आएको छ। देशलाई दलाल पुँजीवादीहरूको हातमा रहन दिने हो भने र सामाजिक दलाल पुँजीवादीहरूको नियन्त्रणमा जान दिने हो भने यसले भयानक राष्ट्रघात झन् बढ्नेवाला छ । जनता भयङ्कर अभाव, उत्पीडन र दमनमा पर्ने देखिन्छ । तसर्थ, सबैतिर रहेका क्रान्तिकारीहरू मार्क्सवाद-लेनिनवाद-माओवाद र एकीकृत क्रान्तिको मार्गमा गोलबन्द हुन जुटौँ । सच्चा क्रान्तिकारीहरूको एकता त्यहीँ प्राप्त हुन्छ। देश र जनताको वास्तविक शान्ति, समृद्धि पनि वैज्ञानिक समाजवादमा मात्र सम्भव छ।'

बेपत्ता योद्धाहरुको ...

छ। बेपत्ताहरूको अवस्था सार्वजनिक गर्नको लागि उनीहरूका परिवारले एक दशकदेखि संघर्ष गर्दै आइरहेका छन् तर अहिलेसम्म कुनै पनि सरकारले उनीहरूको अवस्था सार्वजनिक गर्ने तत्परता देखाएको छैन। सोमबार पनि यो दिवसको सम्झनामा नेकपाले विभिन्न ठाउँमा कार्यक्रम गरेको छ। विभिन्न तथ्याङ्कहरूलाई आधार मान्दा तत्कालीन नेकपा (माओवादी) जनयुद्धको बेला सरकारले बेपत्ता पारेका व्यक्तिहरूको संख्या करिब दुई हजार छ । आजसम्म पनि उनीहरूको अवस्था अज्ञात छ। देशमा शान्तिप्रक्रिया सुरु भएको र गणतन्त्र घोषणा गरिएको एक दशक बितिसक्दा पनि बेपत्ता नागरिकहरूको अवस्था सार्वजनिक हुन सकेको छैन । तत्कालीन जनयुद्धका नायक मानिएका प्रचण्ड-बाबुराम सत्तामा पुगे पनि बेपत्ता योद्धाहरूको अवस्थाको बारेमा केही काम नगरेको बेपत्ता योद्धाहरूका परिवारहरूको भनाइ छ । प्रचण्ड-बाबुराम संसद्वादमा पतन भए पनि विप्लव नेतृत्वको नेकपाले भने एकीकृत जनक्रान्तिको बाटोबाट सहिद, बेपत्ता, घाइते अपाङ्ग योद्धाहरूको सपना पूरा गरेरै छोड्ने बताउँदै आएको छ । बेपत्ता योद्धाहरूको खोजी कार्यमा दबाब दिन बेपत्ता योद्धा समाजले पनि विभिन्न कार्यक्रमहरू गर्दै आइरहेको छ।

अदालतको आदेश ...

आदेश गरेपछि प्रहरी थुनामा रहेका नेकपा सम्बद्ध ७ जना रिहा भएका थिए । बन्दीहरूको तर्फबाट वरिष्ठ अधिवक्ता एकराज भण्डारी, अधिवक्ताहरू कपिलचन्द्र पोखेल, डा. पुण्यप्रसाद खतिवडा र कान्ति ढुंगानाले बहस गरेका थिए। तर, सर्वोच्चको आदेशको समेत अपमान हुनेगरी प्रहरीले अदालत परिसरबाटै मजदुर नेता झाक्रीलाई पक्राउ गरेको छ।

राष्ट्रियता र ...

डा. सुन्दरमणि दीक्षितलगायतले संविधानमा एउटा लेख्ने तर अभ्यासमा ठीक उल्टो काम गर्ने सरकारलाई सबै अधिकारकर्मीहरू खबरदारीका लागि जुट्नुपर्ने कुरामा जोड दिए। कार्यक्रममा नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीका पोलिट्ब्युरो सदस्य पदम राईले राज्य निरंकुश भएर जनतामाथि दमन, धरपकड, अपहरणजस्ता जघन्य कार्य गरिरहँदा मानवअधिकारवादी र नागरिक समाज नबोल्नु चिन्ताको विषय भएको धारणा व्यक्त गरे। नेता राईले राष्ट्रियता जनतन्त्र र जनजीविकाका विषयमा आफ्नो पार्टी दृढतापुर्वक लडिरहेको बताए। उनले राष्ट्र र जनसरोकारका विषयमा बोल्दा राज्य दमन गर्छ भने प्रतिरोधमा उत्रने चेतावनीसमेत दिए। कार्यक्रममा नेकपा अन्डरलाइनका नेता झक्कु सुवेदीले नेपालको राष्ट्रियता असाध्यै कमजोर बनेको भन्दै मोदीको नेपाल भ्रमणमा भारतीय सेना आउनु लज्जास्पद विषय भन्दै प्रश्न गरे- 'नेपालका प्रधानमन्त्री केपी ओली भारत भ्रमण गर्दा के नेपाली सेना लिएर गएका थिए ? सुवेदीले राष्ट्रियता संटकमा पर्दै गएकाले राष्ट्रप्रेमीहरू सत्ताधारीहरूलाई निरन्तर खबरदारी गर्नुपर्ने पनि बताए। नेपाल पत्रकार महासंघका पूर्व सचिव प्रभात चलाउनेले नागरिकको अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता हरण गर्ने ओली सरकारविरुद्ध सबै सरोकारवालाहरूले सशक्त ढंगले खबरदारी गर्नुपर्ने धारणा राखेका थिए । नेकपाका अध्यक्ष ऋषि कट्टेलले शान्तिपूर्ण जनसंघर्षमा उत्रेका नेता-कार्यकर्ताहरूमाथि केपी सरकारले तीव्र दमन गरेकोमा आपत्ति जनाएका थिए। उनले अब सत्ताधारीहरूको चरम दमनविरुद्ध प्रतिरोध संघर्ष अनिवार्य भएको चेतावनी दिए । कांग्रेस नेतृ पुष्पा भुसालले सरकार लोकतन्त्रका नाममा अधिनायकवाद लाद्न उद्यत भए जनताले सहेर बस्न नसक्ने बताइन् ।

हट्ने भयो भारतीय क्याम्प

■ रातो खबर संवाददाता/काठमाडौं

कोशी नदीमा आएको बाढी नियन्त्रणको वहानामा स्थापना गरिएको मोरङको विराटनगरमा रहेको भारतीय दुतावासको सम्पर्क कार्यालय अन्ततः बन्द हुने भएको छ। भारतले २०६५ भदौ २ गते बाढी नियन्त्रणको लागि भन्दै मनोमानी ढंगले उक्त कार्यालय स्थापना गरेको थियो । तर, कोशीमा बाढी आएको र कार्यालय खोलिएको लामो समयसम्म उक्त कार्यालय बन्द गर्नुको साटो महावाणिज्य दुतावासको रूपमा विकास गर्ने दाउमा भारत थियो । तर विप्लव नेतृत्वको नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी, मोहन बैद्य नेतृत्वको क्रान्तिकारी माओवादी, मोहनविक्रम सिंहको नेकपा मसाललगायत विभिन्न राजनीतिक पार्टी र देशभक्त जनताको लगातारको विरोध र संघर्षको कारण अन्ततः उक्त कार्यालय बन्द हुने अवस्थामा पुगेको हो । भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीको नेपाल भ्रमण हुनुभन्दा केही दिनअगाडि मात्र उक्त सम्पर्क कार्यालयमा बम विस्फोट भएको थियो । विस्फोटको कारण कार्यालयको भवनमा भौतिक क्षतिसमेत भएको थियो। नेकपाले उक्त कार्यालय एक महिनाभित्र हटाउन र नहटाए कार्वाही गर्ने चेतावनी दिइरहेको बेला उक्त कार्यालय बन्द हुन लागेको हो । ५ वर्ष अगाडि नै नेपाल सरकारले उक्त क्याम्प छाड्न निर्देशन दिएपनि भारतले अटेरी गर्दै आइरहेको थियो तर, विप्लव नेतृत्वको नेकपाको कडा चेतावनी र सबैतिरबाट विरोध बढेर गएको महसुस गरेपछि भारतीय अधिकारीहरू उक्त सम्पर्क कार्यालय बन्द गर्ने अवस्थामा पुगेको बताइएको छ।

किसानहरूलाई क्षतिपूर्ति दिन नेकपाको माग

नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीले किसानहरूलाई क्षतिपूर्ति दिन सरकारसमक्ष माग गरेका छन् । वैशाख २३ गते बेलुका परेको असिना पानीले पूर्वी चितवनको कालिका, रत्ननगर, खैरहनीलगायतको ठाउँमा किसानले लगाएको तरकारी फलफूल खेती पूर्ण रूपमा नष्ट भएको भन्दै बिहीबार नेकपा चितवनका इन्चार्ज लालबहादुर बिसीले प्रेस विज्ञप्ति जारी गर्दै सो माग गरेका हुन् । इन्चार्ज बिसीले तरकारीका साथै केरा र मकै बाली नष्ट हुँदा किसानको आर्थिक जीवनमा ठूलो क्षति पुगेको किसानहरूलाई ऋणको व्ययभार बढेको बताएका छन् ।

जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजको सम्मेलन तीव्र

काठमाडौं जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजले जिल्ला सम्मेलनलाई तीव्रता दिएको छ। काठमाडौंको देवीनगरमा दोलखा–काठमाडौं जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाज र नुवाकोट–काठमाडौं जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजको संयुक्त जिल्ला सम्मेलन सम्पन्न भएको छ। संयुक्त सम्मेलनले दोलखा–काठमाडौं जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजमा राजु कार्कीको अध्यक्षतामा ४ सदस्य पछि थप्ने गरी ११ सदस्यीय कार्यसमिति चयन गरेको छ । कार्यसमितिमा उपाध्यक्ष गणेश बस्नेत, शम्भु आचार्य, सचिवमा शोभित आचार्य, कोषाध्यक्षमा अमर श्रेष्ठ, सहसचिवमा ज्योति श्रेष्ठ, सदस्यहरू चन्द्र बस्नेत, कुमार खत्री, विन्दा, खत्री, शुस्मिता श्रेष्ठ, उज्ज्वल श्रेष्ठ रहेका छन्। त्यस्तै, सम्मेलनले २ सदस्यीय सल्लाहकार समिति पनि चयन गरेको छ । सदस्यहरूमा प्रमेश्वर जोशी र ज्ञानबहादुर तामाङ रहेका छन् । सम्मेलनले नुवाकोट–काठमाडौं जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजमा नरोत्तम पाण्डेलाई अध्यक्षतामा चयन गर्दै ११ सदस्यीय कार्यसमिति चयन गरेको छ । उपाध्यक्षमा यमलाल तामाङ, सचिवमा प्रल्लाद न्यौपाने, सदस्य रामशरण थापा, सदस्य दीपक न्यौपाने, अर्जुन सुवेदी, जयराम भट्ट रहेका छन् । जनगणतान्त्रिक सम्पर्क समाजका वरिष्ठ उपाध्यक्ष प्रमुख अतिथि सुरेश अधिकारी, अतिथिमा उद्धव पौडेल, केन्द्रीय सचिव पूर्ण श्रेष्ठ, पूर्वी ताम्सालिङ ब्युरो संयोजक सुशील बलाम्पाकी, पश्चिम ताम्सालिङ ब्युरो संयोजक राजु अधिकारीले नवनिर्वाचित कार्यसमितिलाई बधाइ तथा शुभकामना दिएका थिए। सम्मेलनको अध्यक्षता दोलखा जिल्लाका अध्यक्ष राजु कार्की, सञ्चालन नरोत्तम पाण्डेले गरेका थिए भने स्वागत मन्तव्य प्रमेश्वर जोशीले गरेका थिए।

महिला नेतृ उपाध्यायसहित ४ जना अदालतबाट रिहा

■ रातो खबर संवाददाता/काठमाडौं

अखिल नेपाल महिला संघ (क्रान्तिकारी) की केन्द्रीय महासचिव धीरेन्द्रा उपाध्यायसहित नेकपाका चार जना नेता-कार्यकर्ता रिहा भएका छन् । उपाध्यायसँगै नेकपा ललितपुरका सचिव विपिन घिमिरे, सरल बाबु कुँवर र विकास महर्जन पनि रिहा भएका छन् । पक्राउ गरिएकाहरूलाई बम विस्फोटक पदार्थ तथा ज्यान मार्ने उद्योगअन्तर्गत प्रहरीले मुद्दा चलाएको थियो । आइतबार ललितपुर जिल्ला अदालतमा भएको बहसपछि न्यायधीश जगतनारायण प्रधानको इजलासले रिहाको आदेश गरेको हो । बन्दीहरूका तर्फबाट वरिष्ठ अधिवक्ताहरू एकराज भण्डारी, विश्वप्रकाश भण्डारी, अधिवक्ताहरू कपिलचन्द्र पोखेल, डा. पुण्यप्रसाद खतिवडा, खेमानन्द अधिकारी, कान्ति ढुंगाना र नारायण तिवारीले बहस गरेका थिए । संगठनको काममा लागिरहेको बेला प्रहरीले उनीहरूलाई काठमाडौँ र ललितपुरबाट पक्राउ गरेको थियो । वैशाख १३ गते महिला नेतृ उपाध्यायसँगै पक्राउ गरिएका नेकपा निकट योङ रेड फोर्सका केन्द्रीय अध्यक्ष बाबुराम राईलाई भने अदालत परिसरबाटै प्रहरीले पुनः पक्राउ गरेको छ। पक्राउपश्चात् राईलाई मोरङ लगिएको छ । बिना-काकारण आफ्ना नेता-कार्यकर्ताहरूलाई प्रहरीले पक्राउ गरेको भन्दै नेकपाले रिहाइको मागसहित नेपालबन्दको कार्यक्रमसमेत गरेको थियो । साथै, सम्बन्धित संगठनका अधिकारीहरूले समेत रिहाइको लागि विज्ञप्ति जारी गर्दै पक्राउको विरोध गरेका थिए।

नियमित

कालो पोतिएको अरुण

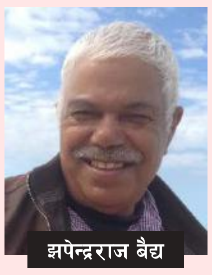
झपेन्द्रराज बैद्य

छिमेकी राष्ट्राध्यक्ष एक देशबाट अर्को देशमा जानु स्वगत योग्य कुरा हो तर राट्रियता, राष्ट्रिय स्वाधीनता र स्वाभिमानमा आँच आउनु पक्कै पनि जनतालाई सह्य हुने कुरा होइन । प्रसंग हो, भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीको नेपाल भ्रमण । नेपालको सार्वभौमिक सत्तामा धावा बोल्ने कुरा त मोदीले भारतीय सेना तराई पहाड तथा हिमालमा लगेर परेड खेलाए । के पुर्ख्यौली रूपमा नाम कमाउँदै आएका गोर्खाली बहादुर सेना भनेर चिनिने नेपाली सेना मोदीको सुरक्षा गर्न सक्षम थिएन ? जेठ २८ र २९ गते दुई दिन सशस्त्र भारतीय सेनाको टाली नेपालको जनकपुर, काठमाण्डौ र मुक्तिनाथमा प्रदर्शन गराइएका छन् । यो रिहर्सल हो कि के हो ? प्र.म. केपी वलीले भारतीय सेनालाई नेपाल आउन रोक लगाउनुपर्ने थियो । यो भनेको नेपालको लागि ठाडो चुनौती हो ।

यस भ्रमणमा प्रमुख राष्ट्रघाती काम हो अरुण तेस्रोको शिलान्यास । यो नेपालीको शिर नुहेको कालो दिन हो । सत्ताले मानिसलाई कति छिटो परिवर्तित गराउँछ । २०७२ सालमा नाकाबन्दीताका चट्टानी अडानमा थिए वली । यसलाई मानिसहरू फोस्रो राष्ट्रियता पनि भन्ने गर्थे । उसबेला खासै वलीले भारतको विरोध गरेका थिएनन् । घुर्की देखाएका थिए । बरु नेपालीले दुःख पाए पनि भारतप्रति केही नबोलेरै भारतलाई थकाएका थिए । यो देशको सार्वभौम सत्ताको लागि सकारात्मक कुरा थियो । उनको राष्ट्रियताको रटान अपेक्षाकृत मधेसमा खर्च भएको थियो । जसअनुसार मधेसमा धेरै जनधनको क्षति भएको थियो । मधेसी जनतासँग टसमस भएको बेला सुरक्षाकर्मी लगेर सभा सञ्चालन गर्ने नाटक गरेका थिए वली । यही राष्ट्रियताको भावना बेचेर उनी अत्यधिक सिटले विजयी भए । यसमा कथित वाम गठबन्धनले पनि काम गरेको थियो । यसमा मुख्य गाँठो भारतीय सद्भाव थियो । जब सत्तामा गए वली, उनी नाइन्टी डिग्री कोण फन्को मारेर भारतीय सच्चा सेवक बन्न थाले । यो हो कुर्सी टिकाउने रणनीति । अब न त राष्ट्रियताको अडानमा रहे न त नै कथित वाम गठबन्धनबाट पार्टी एकीकरण गर्न सके । उनले अध्यक्ष पद छोड्ने भएनन् । यसो हुँदा प्रचण्डले मान्ने कुरा भएन । यो त कुनै सिद्धान्तको विषय नभएर सत्ताको लागि एकीकरण हुने कुरा थियो । एमाले र माके दुवै नामधारी कम्युनिस्ट हुन् । भारतीय दलाल हुन् । यो कुनै आग्रह पूर्वाग्रहले भनिएको कुरा होइन । दिनको उज्यालोजस्तै छ ।

आठ वर्षसम्म अल्भिएको आयोजना हो अरुण तेस्रो । अहिले पूर्व राष्ट्रवादी भनेर चिनिने वलीले नेपालको हीतविपरीत यस आयोजना भारतीय कम्पनीलाई सुम्पेका छन् । यो ९०० मेगावाटको आयोजना हो । यस आयोजनाबाट ४ अर्ब २ करोड युनिट बिजुली उत्पादन हुन्छ । आयोजना विकास सम्झौता (पीडीए) मा नेपालले २१ दशमलव ९ प्रतिशत अर्थात् ८८ करोड युनिट बिजुली नेपालले निःशुल्क पाउनेछ । पीडीए ११.१६.४ मा निःशुल्क ऊर्जा निकासी गर्ने प्रावधान छ तर पीडीए नेपालभित्रै खपत गर्ने कुरामा मौन छ । यस किसिमले सम्पूर्ण बिजुली निकासी गरिन्छ । यो भनेको प्रदेश नं. १ को औपनिवेशिक दोहन हो । स्मरण होस्, १ युनिट बिजुली खपत भएमा ८६ अमेरिकी सेन्टस् अर्थात् नेपाली ९१ रुपियाँ बराबर अर्थतन्त्रमा अभिवृद्धि हुन्छ । यस हिसाबले नेपालको वार्षिक ३ खर्ब ६५ अर्बले मूल्य अभिवृद्धि हुनबाट बञ्चित हुन्छ । यो २५ वर्षको आयोजना हो । यस हिसाबले ९१ खर्ब ४१ अर्ब रुपियाँले मूल्य अभिवृद्धिमा ह्रास आउँछ । सुख्खा समयमा भने जम्मा ३०० मेगावाट उत्पादन हुन्छ । यस हिसाबले नेपालले पाउने जम्मा ७० मेगावाटभन्दा कम हुन्छ । आयकर पनि धेरै कम हुन्छ । २५ वर्षपछि आयोजना नेपालले फिर्ता पाउने त भनिएको छ तर त्यस बेलासम्म समानहरू पुराना भएर धेरै जसो काम नलाग्ने हुन्छन् । यो थोरै खर्चले धेरै विद्युत उत्पादन गर्ने योजना हो । यसलाई सुनको अण्डा दिने कुखुरा पनि भनिन्छ । नेपाली उद्योगपतिमा सेयर आह्वान गरेर नेपालले नै यो योजना सम्पन्न गर्न सक्छ । नेपालीले जागिर पाउँछन् । नेपालका उद्योगले बिजुली पाउँछ । सुदूर अँध्यारा गाउँहरू उज्याला हुन्छन् । सुनको अण्डा बेचेर नेपाल गरिब हुन खोजेको हो ? यसलाई राष्ट्रघात नभनेर के भन्ने ? हातको माछो फुत्काएर दुलाभित्र हात भनेको यही हो । एकातिर लाखौंलाखौं युवाहरू वैदेशिक रोजगारीमा भौंतारिएका छन्, अर्कोतिर देशको प्राकृतिक सम्पदा विदेशीलाई सुम्पेर यहाँका नेताहरूले कुर्सीको सुरक्षा गरिरहन्छन् । यो भनेको आत्मसमर्पण हो । दलाली हो । २ वर्षको बीचमा एउटै मुखले भारतीय हस्तक्षेपको विरोध गर्छ भने उहीमुखले आफ्नो व्यक्तिगत स्वर्थसिद्धिमा कोर्स करेक्सन भयो भनेर प्रशंसा गर्छ । यो भनेको अवसरवादी नीति हो । यसैलाई लम्पसरवाद भन्छन् ।

अर्को संवेदनशील कुरा त नेपालको सार्वभौम सम्पन्न धार्मिक पर्यटकीयस्थल जनकपुरलाई भारतीय सांसद् कीर्तिले भारतको भूमि हो भन्नु हो । नेपाल र भारतको प्रधानमन्त्रीहरूको साम्नेमा । यो भनाइलाई प्रम वलीले आपत्ति जनाउँदै विज्ञप्ति निकाल्नुपर्ने हो । यस रवैयाले मोदीलाई त यो भ्रमण सफल भयो नै तर नेपालको लागि सफल होइन, क्षति हो । सबै देशभक्तले यसको सशक्त विरोध गर्नुपर्छ । विवेकशील पार्टीले मोदी आऊ तर नाकाबन्दीको पीडा अझै बिर्सेका छैनौं भन्ने ब्यानर हटाइयो । कार्यर्तालाई थुनामा राखियो । अचम्मको कुरा त लोकतन्त्रको हिमायती भनिने सरकारले रेडियो स्टेसनमा अन्तर्वार्ता दिइरहेका व्यक्तिलाई पक्राउ गर्छ । क्रान्तिकारी माओवादीका कार्यकर्तालाई गिरफ्तार गरेर अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई चुनौती दिएको छ । प्रतिपक्षमा रहँदा स्वतन्त्रता र सत्तामा रहँदा यही कुरा अभिशाप हुन्छ । दलाल समाजिक पुँजीवादमा यही हुन्छ । यस व्यवस्थामा जुन जोगी आए पनि कानै चिरेका हुन् । व्यक्तिगत स्वभाव केही तलमाथि हुन सक्छ । अर्को रोचक प्रसंग त जनकपुर क्षे. नं. १ का मुख्यमन्त्रीले उत्कृष्ट भनिंदै आएको संविधानलाई अधुरो र मधेस विरोधी संविधानको संज्ञा दिएका छन् । सत्ताधारीमा यो विवादको विषय बनेको छ । यस भ्रमणमा सीमा विवाद र असमान सन्धिबारे केही कुरा नचलाएको अवस्था छ । पत्रकारहरूलाई जान रोक लगाएकोले अझै कुराहरू गोप्य राखिएका हुन सक्छन् । विराटनगर म.न.पा. १२ मा ८ वर्षदेखि भारतीय दुतावासको फिल्ड कार्यालय अवैध रूपमा चलिरहेको छ । २०६५ मा कोशी बाढी प्रकोपमा तत्कालीन प्रयोजनको लागि स्थापना भएको हो तर आजसम्म रहेको छ । यसलाई हटाउन मोदीलाई भनिएको हो भन्ने सुनिन्छ । परिणम पछि थाहा होला नै । नेपालको भारतसँग ६५ प्रतिशत व्यापार घाटा छ । भारतमा कृषिमा सुधार छ । त्यसैले त्यहाँ उत्पादन भएका वस्तु सस्ता हुन आउँछन् । नेपालमा उत्पादित वस्तुहरू महंगा हुन्छन् । भारतमा उत्पादित वस्तुहरू नेपालमा धेरै बिक्री हुन्छन् । एक त नेपालबाट निर्यात गरिने वस्तुहरू धेरै कम हन्छन्, अर्को भारतबाट आयातीत वस्तुहरू नेपालका वस्तुहरूलाई विस्थापित गर्ने हुनाले नेपालले व्यापार घाटा सहिरहनुपरेको छ । नेपालबाट पैठारी गरिने अदुवा भारतले बीचमा रोकिदिंदा बाटैमा कुहेर किसानहरूले नोक्सानी व्यहोर्नुपरिरहेको छ ।

सरकारले यसरी उठीबास लगायो सुकुमबासीलाई

■ रातो खबर संवाददाता/झापा

झापाको दमक नगरपालिका हाटखोला ७ स्थित सुनचाँदी लाइनमा बसोबास गर्ने २२ ओटा घरमा प्रहरीले शनिबार बिहान डोजर लगाएर भत्काइदिएको छ । सयौंको संख्यामा सशस्त्र प्रहरी, जनपथ प्रहरी र सबै वडाका अध्यक्ष, नगरपालिकाका मेयर रोमनाथ ओली र केही स्थानीय जग्गा दलालले एकाबिहानै डोजर लगाएर सुकुमबासीहरूको उठीवास लगाइदिएका हुन् । दमकको मुख्य बजारको इतिहासकालदेखि नै हाटखोलाको नाममा अवस्थित उक्त स्थान ५० औं वर्षअघिदेखि मासु काट्ने, सुर्ती बेच्ने, किसानहरूले निर्माण गरेको काठको हलो, जुवा, कुचो, नाङ्लो, डोको, थुन्चेलगायतको घरेलु वस्तुहरूको बेचबिखन गर्ने ऐतिहासिक बसोबास रहेको उक्त स्थान बजार भर्न आउनेहरूले घरेलु जाँड-रक्सीसमेत खाने बजारको रूपमा रहेको इतिहास छ । यो बसोबास कतिको पुरानो र ऐतिहासिक छ भन्ने प्रश्नमा एक पुराना स्थानीय भन्छन-‘यो अहिले देखिएको बजारजतिको व्यापक र ठूलो छ, यसको विगत त्यस्तो छैन । यहाँ पातलो काठको घरहरू र एउटा दुइटा पक्का घरहरूबाहेक त्यस्तो बाक्ला घरहरू थिएनन्, तै पनि यो दमक बजार नै थियो । मधुमल्ला, उर्लाबारी दमक यतापट्टिका ठूला बजार थिए । त्यतिबेला पनि यो हाटखोला थियो र यहाँका घरहरू थिए । अहिले आएर यसरी भत्काइदिनु सरासर अन्याय हो ।’ अर्का स्थानीय भन्छन्- ‘यो हाटखोलामा बसोबास गरेकाहरूलाई भत्काउनेहरू दमकमा पछि आएका र यहाँको बारेमा नबुझेकाहरू छन् । यस्तै पछि आएर यहाँको इतिहास नबुझ्नेहरूले उक्साएर भत्काएका हुन् । यो सरासर अन्याय भएको छ । अहिलेको बसोबास खोलाको किनारमा थियो । विस्तारै खोलाले छोड्दै गएपछि अहिले मुख्य बजारभित्र पर्न गयो । त्यसपछि त्यहाँ जग्गामा माफियाहरूको गिद्देनजर पर्न गएपछि किर्ते गरेर नगरपालिकाले आफ्नो नाममा जग्गा दर्ता गरी लालपुर्जा लियो । तर उक्त जग्गाको पुरानो तिरो त्यहाँ बस्नेहरूले तिरेको स्थानीयहरू बताउँछन् । नगरपालिकाले किर्ते गरेर पुर्जा निकालेको त्यहाँ बस्नेहरू बताउँछन् ।

हाल प्रधानमन्त्री केपी ओलीका स्वकीय सचिव युवराज दाहाल दमक नगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृत भएको बखत दाहाल र अन्य स्थानीय नेताहरूको कोठे सहमतिमा नगरपालिकाले जग्गा अधिग्रहण गर्ने सहमति गरेका थिए तर त्यहाँ बसोबास गर्नेहरूको प्रतिरोधको कारण त्यतिबेला सफल हुन सकेको थिएन । त्यसपछि स्थानीय निकायको निर्वाचनपछि निर्वाचित मेयर रोमनाथ ओली र उक्त बस्ती पर्ने वडाका अध्यक्ष भीम पौडेलले भत्काउनको लागि पहल सुरु गरेका थिए । एकपटक सयौं प्रहरी परिचालन गरेर भत्काउन सुरु गरिएको थियो तर त्यतिबेला पनि प्रतिरोध भएको कारण सम्भव भएको थिएन । त्यसबेला विप्लव नेतृत्वको नेकपाले एक विज्ञप्ति जारी गरेर सुकुमबासीहरूको बसोबास र रोजगारीको ग्यारेन्टी गरेर मात्र अघि बढ्न चेतावनी दिएको थियो । त्यसपछि केही समय रोकिएको थियो । फेरि नगरपालिकाले ७ दिने घर खाली गर्ने सूचना प्रकाशित गरेको थियो । त्यसबेला जनपरिषद् झापाका प्रमुख सुमनसिंह पौडेलले कडा चेतावनी दिएर सचेत गराएका थिए । त्यहाँ बसोबास गर्नेहरूले प्रतिरोध गर्ने र त्यसमा नेकपाको साथ भएपछि नगरपालिकापछि हटेको थियो । तर, शनिबार एक्कासी बिहानै डोजर र प्रहरी परिचालन गरी त्यहाँ बसोबास गर्नेहरूलाई कोठाभित्रै थुनेर, अमानवीय तवरले घर भत्काएर सुकुमबासीहरूको रुवाबासी मच्चाएको छ ।

यस विषयमा नेकपा झापाका सेक्रेटरी सौगात आचार्यले सुकुमबासीको घर भत्काउनेहरूलाई कुनै हालतमा नछोड्ने बताएका छन् । त्यस्तै जनपरिषद् झापाले स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूको नाममा व्यापक दलाली भएको र दलालहरू गरिब सुकुमबासीहरूको उठीबास गर्न लागेको हुनाले अबको संघर्ष जनप्रतिनिधि नामका दलालहरूको विरुद्ध हुने बताएको छ । लिम्बुवान स्वायत्त प्रदेशअन्तर्गत रहेको झापा जनपरिषद् (जनसत्ता) ले झापाको दमक नगरपालिका ७ स्थित हाटखोला सुनचाँदी लाइनमा बसोबास गर्ने सुकुमबासी २२ ओटा घरमा सरकारद्वारा डोजर लगाएकोप्रति आपत्ति जनाएको छ । शनिबार अपरान्ह जिल्ला जनपरिषद्का प्रमुख, सुमनसिंह पौडेलले प्रेस विज्ञप्ति जाारी गर्दै राज्यतर्फबाट भएको यस्तो घटनाको निन्दा गरेका हुन् । पौडेलले अहिलेको व्यवस्था र जनप्रतिनिधिहरू जनताका नभई दलाल र तस्करहरूका वफादार कारिन्दा मात्र भएको बताएका छन् ।

राजस्व अनुसन्धान विभागको अनुरोध

तपाईको घर, छिमेक, टोल र समुदायमा कसैले कालो-धन्दा, अवैध समानको ओसारपसार, कर छली जस्ता क्रियाकलापबाट अकुत सम्पति कमाई आर्थिक अपराध तथा सामाजिक विकृति सृजना गरेको वा आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर, भन्सार महसुल, अन्तःशुल्क, गैरकर छली गरी राजस्व चुहावट गरेको व्यक्ति वा संस्थाको जानकारी हामीलाई दिनुहोस् । तपाईको नाम र ठेगाना गोप्य रहनेछ । तपाईले दिएको अमूल्य सूचनाले राष्ट्को ढुकुटी बढाउनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने छ । तपाईले दिएको सूचना वापत कानून बमोजिम तपाईलाई पुरस्कृत गरिनेछ ।

टेलिफोन नं. : ०१-५०१००८५, ०१-५०१००५७,
०१-५५२७८८५, ०१-५५५१८०२
टोल फ्रि नम्बर : १६६० ०१ ५५००० (पैसा नलाग्ने सम्पर्क नं.)

राजस्व अनुसन्धान विभाग
हरिहरभवन, ललितपुर

ईमेल : info@dri.gov.np
वेबसाईट : www.dri.gov.np

TILICHO
ENTERPRISES
Jamal, Kathmandu

निर्देशक : **गुणराज लोहनी**, प्रवन्ध निर्देशक : **भिमप्रसाद चापागाई**, सम्पादक : **अशोकप्रसाद सुवेदी**, प्रकाशक : **रातोखबर प्रकाशन गृह प्रा.लि.**, कार्यालय : बागबजार, काठमाडौँ, email: ratokhabar@gmail.com, website : www.eratokhabar.com, मुद्रण : सुजल अफसेट प्रेस, बागबजार, काठमाडौँ